

Бежанства — 90 гадоў

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

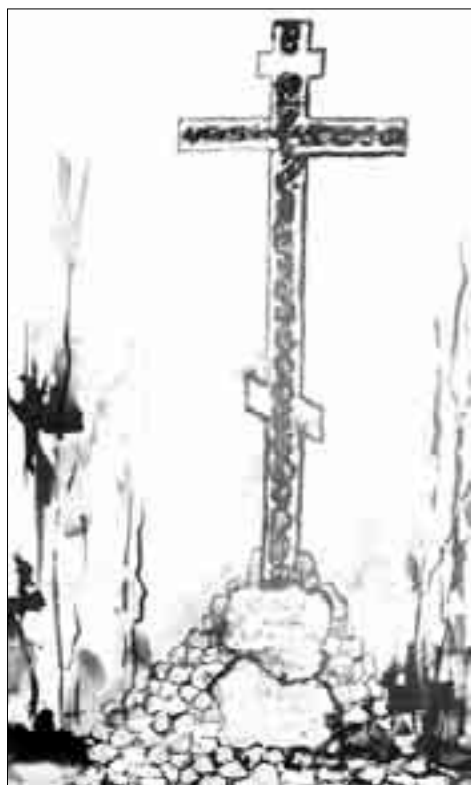
№ 33 (2570) Год L

Беласток, 14 жніўня 2005 г.

Цана 2,00 зл.

Віктар Кабац плануе паставіць дзесьці на Беласточчыне бетонны крыж (у прынцыпе два крыжы: праваслаўны і каталіцкі), які ўвекавечваў бы памяць курапацкіх ахвяр...

Наша сумленне і боль

Пахаваным тут стралялі ў галаву. Сярод памардаваных былі жанчыны. Расправіліся тут м.інш. з беларусамі, палякамі, цыганамі, жыхарамі краін Прыбалтыкі — „ворагамі” СССР, „ворагамі народа”. Захаванню памяці аб замардаваных у Курапатах, на ўскраіне Мінска прыслужыўся адзін з лідэраў беларускай апазіцыі — сёння ў эміграцыі — Зянон Пазыняк. У канцы ліпеня, у час „Літаратурных трыялогаў”, сарганізаваных Згуртаваннем Villa Sokrates і яго старшынёй Сакратам Яновічам у Лапічах пад Крынкамі была адкрыта выстаўка мастацкіх прац беларускага падляшука Віктара Кабаца.

— У Курапатах былі расстраляны сотні тысяч асоб. Гэта наш Катынь. Гэта наша памяць і ўдзел у трагічнай гісторыі Еўропы. Гэта, урэшце, наша сумленне і боль, — сказаў у час вернісажу Сакрат Яновіч, спасылаючыся на заглавак выставы: „Курапаты — наша сумленне, наш боль”.

І пасля дадаў:

— Наша будучыня — на могілках.

На выстаўцы ў Лапічах апынулася трынаццаць з трыццаці трох прац, якія маюць узнікнуць агулам пад рукой Віктара Кабаца. Так мела быць, бо, як тлумачыў аўтар, столькі гадоў жыў Ісус Хрыстос.

— Я мусіў выбіраць сімваліку апаведную гэтай трагедыі. Без яе трагедыю не пакажаш.

Пад адной з карцін апынулася цытата аб Курапатах з Васіля Быкава.

Адкрываючая выставу карціна „Курапацкі крыж” — постаць асобы несенай ветрам, у жэсце распяцця, але без крыжа.

— Людзі пахаваныя ў Курапатах таксама не мелі крыжа, — тлумачыў мастак.

Другая карціна — „Беларуская П’ета” — спасылаецца на П’ету Мікеланджэла.

Віктар Кабац:

— Гэта накід чалавечай формы. Гэта больш дух, чым чалавек, які трымае на каленях, можа, сына, можа, унука.

Удзельнікі Трыялогаў, прысутныя на адкрыцці выставы, разважалі, на якім абшары фактычна распаложаны Курапаты. Сённяшнія сантыменты беларускіх улад па савецкай сістэме давалі да пабудовы кальцавой дарогі, якая пралягае праз гэтае месца.

Лічыцца, што дасюль засталася там каля 900 магіл; а было іх значна больш, паколькі спачывае тут 250-300 тысяч людзей.

— Мінск сюды ўжо дайшоў, — згодна меркавалі беларускія інтэлектуалы Алесь Белы і Язэп Янушкевіч.

Віктар Кабац звярнуў увагу на факт, што сёння маладыя беларусы няшмат ведаюць аб гісторыі Курапатаў, хоць ёсць і такія, якія культывуюць гэту памяць. Яшчэ горш з гэтымі ведамі ў Польшчы, нават сярод мясцовых беларусаў:

— Мы павінны браць прыклад з палякаў і іх памяці аб Катыні.

Віктар Кабац плануе паставіць дзесьці на Беласточчыне бетонны крыж (у прынцыпе два крыжы: праваслаўны і каталіцкі), які ўвекавечваў бы памяць курапацкіх ахвяр, які вырастаў бы з каменя. У надпісе мог бы прагучаць заглавак выставы. З неафіцыйных размоў вынікае, што гатоўнасць вызначыць адпаведнае месца выказаў дырэктар Белакежскага нацыянальнага парку.

— Курапаты і гэты крыж павінны быць сімвалам усіх рэпрэсій.

Прафесар Рышард Радзік з Люблінскага ўніверсітэта імя Марыі Кюры-Складоўскай:

— Курапаты аддзяляюць Беларусь ад савецкасці, інакчым чым месцы памяці II сусветнай вайны.

Згодна з планами, Віктар Кабац намерваецца таксама ў супрацоўніцтве з мастаком Яраславам Пэршкам і тэлепубліцыстам Юрыем Калінам сарганізаваць мультымедыяльную выставу-паказ аб Курапатах у беластоцкай галерэі „Арсенал”, на якой апынуліся б усе ягонныя працы, прысвечаныя гэтай тэме. Яраслаў Пэршка адказаў бы за мастацкае афармленне ўсяе выставы, а Юры Каліна паставіў бы першы прафесійны фільмавы матэрыял прысвечаны Курапатам. Дапамогу ў рэалізацыі курапацкіх мерапрыемстваў дэклараваў ужо папулярны мастак Анджэй Струміла. У справе крыжа Віктар Кабац разлічвае на падтрымку не толькі ўлад.

Тэкст і фота Мацея Халадоўскага

Наш характар

2

Віктар САЗОНАЎ

Сёння беларуская вёска жыве сваім жыццём. Жыццём адрозным ад вялікага горада, невялічкіх раённых цэнтраў і ўсяго астатняга свету. Дастаткова ад’ехаць колькі дзесяткаў кіламетраў ад сталіцы і адразу заўважаеш, як чысціня і вылізанасць мінскіх праспектаў змяняецца краявідамі з фантастычных фільмаў пра жыццё пасля глабальнай агульначалавечай катастрофы...

Адстойваць сваё

2

Сцяпан ВІШНЕЎСКИ

У апошніх некалькіх гадах цяжка не заўважыць трывожную з’яву пашырэння акцыі паланізацыі беларусаў, якую вядзе праваслаўнае духавенства ў Польшчы — за дазволам, ці можа і наказам царкоўнай іерархіі. Калі правесці аналіз здарэнняў з часу іх з’яўлення, відаць як на далоні, што ўздым паланізацыйнай акцыі ў Царкве наступіў пасля аб’яўлення вынікаў апошняга перапісу насельніцтва...

Сонца Карпатыі

3

Ева СЦЕПАНЮК

У Дуклі мы зразу пайшлі ў бар „Пад піратам”, дзе выседжвалі адны мужчыны з татуіроўкамі. Тут жа мы даведліся пра патанцоўку ў палацавым парку. Наколькі сітуацыя напамінала апаўданне любімага літаратара, з капыта рушылі мы ў парк. У той бок цягнуў здаровы паток народу, у кожным узросце. У паветры разносіўся пах печаных каўбасак і туалета...

Спасаўскія запусты...

Паўліна ШАФРАН-АСТАШЭВІЧ

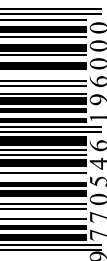
... традыцыйна рыхтуюць жыхароў Бельска і ваколіц да Спасаўскага посту, таму ў гэтым годзе святкаванні пачаліся ўжо ў пятніцу, калі ў Музеі малой Айчыны ў Студзіводах выступіў гурт „Дабраславачка”. У суботу пры песнях „Заранкі” гулялі арляне, у Галадах заспявала „Маланка”, у Райску — „Дабраславачка”, а жыхары Боцькаў спявалі разам з „Любавай”...

Юбілей А. Геніюш

10

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

6 жніўня ў Зэльве беларуская грамадскасць урачыста адзначыла 95-я ўгодкі з дня нараджэння выдатнай патэты Ларысы Геніюш. Людзі з’ехаліся з розных куткоў Беларусі — Гродна, Свіслачы, Слоніма, Мастоў, Баранавічаў, Ліды, Мінска, Луны, Ракава, Гомеля, былі госці з Беластока і Шчэціна...

97705461196000

Наш характар

Замежныя даследчыкі беларускага этнасу яшчэ ў дзевятнаціцатым стагоддзі заўважылі, што на нашай зямлі жыве унікальны народ, які характарам адрозніваецца нават ад суседзяў. Пры ўсёй шчырасці і гасціннасці, беларус, асабліва вясковы, не спяшаецца адкрываць сваю душу не толькі чужынцу, але і знаёмаму. А з незнаёмымі размаўляе фразамі: „А скуль мне ведаць”, „Мы гэтага не чулі”, „Свет вялікі — усё можа быць”. І не таму, што сапраўды нічога не ведае. Хутчэй таму, што не ведае суразмоўцу. Ён лепш паслухае гасця, а пасля вышыць, сказаць таму што, ці не варта. Часцей апошняе.

Сёння, як і шмат дзесяцігоддзяў таму, беларуская вёска жыве сваім жыццём. Жыццём адрозным ад вялікага горада, невялікіх раённых цэнтраў і ўсяго астатняга свету. Дастаткова ад'ехаць колькі дзесяткаў кіламетраў ад сталіцы і адразу заўважаш, як чысціня і вылізанасць мінскіх праспектаў замяняецца краявідамі з фантастычных фільмаў пра жыццё пасля глабальнай агульначалавечай катастрофы. Да „неперспектыўных” вёсак, якіх называлі ў часы Савецкага Саюза, не даехаць, не дайшці. Асабліва пасля дажджу. Апошні раз дарогу рамантавалі яшчэ да таго, як беларускае кіраўніцтва ўзяло курс на інтэграцыю. Інтэграцыя яшчэ, дзякуй Богу, не завяршылі. Да вясковых дарог таксама рукі не дайшлі. Хіба гэтага для такой справы і не трэба. У другога інтэграцыйнага боку і такіх няма.

У невялікай вёсачцы спрабую загарварыць з даўняй знаёмай:

— Як жывяце, цётка Ганна?

— А якое тут жыццё, — адказвае сталая жанчына, углядаючыся ў вочы. — Няма здароўя. А ўчора апошнюю курыцу ліса забрала.

— У нас тут ужо толькі звары балуюць, — жартаўлівым голасам падтрымлівае размову яе муж. — Старыя мы. Нічога зрабіць не можам. Зайцы ў гарод прыходзяць. І сабак не баяцца. У Грышчыхі на стразе вавёркі завяліся. А ад лісоў і шашкоў няма паратунку. Усю птушку падзёрлі. Як так пойдзе далей, то прыйдуць ваўкі і парэжуць свіней. А пасля мядзведзі і нас са старой панясуць.

— Скардзіцца трэба ў раён, — раю я.

— Смяешся, унучак, ці што? — Насцярожана пытае цётка Ганна. — Аднаго разу паскардзіліся, як лісу віламі забілі. Дык прыехалі нейкія, прымусілі лісу спаліць. Сабаку, якая тая ўкусіла, забілі. Нам уколы рабілі. Цяпер як каго ліса пагрызе — не прызнаемся.

— А што калі ліса шалёная?

— Ліса? А чаго ж яна ашалее. Яна ж не чалавек. А як што, дык да шаптухі сходзім, — са злосцю агрызнуўся муж Ганны. Май-

ляў, пляце тут нейкі чужак няведама што, прыехаўшы са свайго горада. І адварнуўся. Больш размаўляць не стаў. Толькі як пачуў з майё размовы, што я збіраюся на могільнік, сваякоў адведаць, крыху памяжкэў.

На могільніку некалькі мужыкоў капалі дол. Прывіталіся.

— Памёр хто? — пытаю.

— Аднакутавай, — адказваюць.

— Пазнаеце мяне?

— А як жа. Ты Паўлікаў сын. Мы бацьку твайго ведалі. Добры чалавек быў.

— А нядобрыя ў вас ёсць?

— Такіх няма. Ёсць толькі дурныя. Ты мусіш ведаць. Сам з гэтых краёў. Мы пра цябе чулі. Няма спакою табе. Кажуць у палітыку папёрся.

— А як жа па-іншаму? Чулі, што Пуцін зноў хоча нас пад Расію забраць. — Пачаў я як на мітынг. — А наша канстытуцыя прымушае біцца за незалежнасць. Вось вы, што рабілі б, каб нас хто надумай захапіць?

— З рускімі біцца не будзем. Яны нам нічога благага не робяць, — хмура адказаў сталы мужчына і зноў узяўся за працу.

Размова не атрымалася. Пайшла некая не туды. Я з нейкімі Пуцінымі, Расіямі, а яны — проста капаюць дол. Сорамна мне стала. Папрасіў дазволу дапамагчы ім. Мужыкі не пярэчылі. Толькі сказалі, што і самі ўправяцца. Ды папрасілі, каб я не забрудзіўся. А як справу скончылі разам, то ветліва, і некаж шчыра пасяброўску развіталіся.

— А хто вам кепска робіць?, — спытаўся ў іздзгон.

— Ніхто. Таму ні з кім біцца не хочам. Але калі ты скажаш, што трэба — пойдзем біцца ўсе, з тымі, на каго пакажаш, — адказаў усё той жа мужчына, толькі зараз не хмурым, а нейкім загадкавым, бадзёрым, ні то жартаўліва-сур'ёзным, ні то сур'ёзна-запэўніваючым голасам.

Я ажно аслупняў.

— А хто я такі, што мяне паслухаеце? — пытаю.

— Ды ніхто. Проста ты нам дапамож дол капаць. Не пагрэбавай.

Мужыкі пайшлі. А я ўсё сядзеў ля пуштога долу, куды васьць-васьць павінны апусціць нябожчыка, і думаю: які ўнікальны гэты народ. І варта ад яго хоць на трошкі адарвацца, як потым цяжка давесці, што ты не чужы. Трэба быць проста заўсёды сваім, сваім ва ўсім, каб наш чалавек адкрыў табе душу.

Віктар САЗОНАЎ (Гродна)

Адстойваць беларускасць у Царкве

У апошніх некалькіх гадах цяжка не заўважыць трывожную з'яву пашырэння акцыі паланізацыі беларусаў, якую вядзе праваслаўнае духавенства ў Польшчы — за дазволам, ці можа і наказам царкоўнай іерархіі. Калі правесці аналіз здарэнняў з часу іх з'яўлення, відаць як на далоні, што ўздым паланізацыйнай акцыі ў Царкве наступіў пасля аб'яўлення вынікаў апошняга перапісу насельніцтва. Збеглася гэта ў часе і дзіўна спалучаецца з „бяспечняцка-НІКайска-пракурорскай” нагонкай на Праграмную Раду „Нівы”. Зразумела, што нагонку гэтую сарганізавала не праваслаўная іерархія, а толькі службы ўрадавай адміністрацыі Польшчы, але задумацца варта над сходам тэрмінаў (і мэт).

Нагонка гэтая падобная вельмі на нагонку праводжаную на Саюз палякаў Беларусі. Аб праследзе Праграмнай Рады „Нівы” напісана нямала (але напэўна не ўсё) у „Ніве” і „Часопісе”. Прыношу шчырыя спачуванні з прычыны прыкрасцей і стрэсаў, але адначасна выказваю словы захаплення, павагі сябрам Рады і рэдакцыі „Нівы”, што не даліся зламацца. Калі ўжо пішу пра гэта, то прапаную каб усе, што лічаць сябе сапраўднымі беларусамі падтрымалі Раду духоўна і матэрыяльна. Духоўна: масава падпісваючыся на „Ніву”, згодна з даўнім лозунгам „Толькі скнара і лянёвы не выпісвае «Нівы»”; гэтак сапраўды невялікія грошы: 26 зл на квартал, няэлых 9 зл у месяц. Матэрыяльна: пералічваючы грошы на банкаўскі рахунак, які павінна адкрыць Рада з назвай, напрыклад, „Фонд абароны рэпрэсаваных беларусаў у Польшчы”, каб мець грошы на добрых адвакатаў. Можна трэба будзе адклікацца і да Страсбурга.

Вяртаючыся да паланізацыі, якую праводзяць структуры Праваслаўнай царквы ў Польшчы, трэба сказаць, што яна ў Царкве бачыцца паўсюдна. Пра гэта нямала пісалася ў „Ніве” і „Часопісе”. Цяпер паявіўся чарговы, новы элемент паланізацыі — увяджанне польскае мовы да набажэнстваў у цэрквах: чытанне Евангелля, гаварэнне пропаведзей, адпраўляючы фрагментаў імішы на польскай мове... Адбываецца гэта ў адной парафіі ў Вроцлаве, у цэрквах Варшавы, а цяпер гэтая акцыя дакацілася да цэркваў Беластоцкіх. Якія сілы гэта інспіруюць, каму гэта служыць? Пэўна тым, што арганізавалі нагонку на Праграмную Раду „Нівы”. Трэба процідейнічаць гэтай акцыі. Гэта можа і павінен рабіць кожны беларус, кожная беларуска.

Большасць праваслаўных у Польшчы гэта беларусы і ўкраінцы. Калі царкоўная іерархія ўводзіць польскую мову ў набажэнствы, то гэтак сама павінны быць уведзены беларуская і ўкраінская мовы. Наказвае гэта закон аб адносінах дзяржавы да Польскага Аўтакефальнага Праваслаўнага Касцёла. У законе напісана, што ў Царкве ўжываецца старажытна-цароўнаславянская мова і родныя мовы вернікаў. Гэтакі запіс узялі саўтары гэтага закону: архіепіскап (тады епіскап) Іерамія і пасол Сейма РП Яўген Чыквін. А ўзялі такі запіс на тое, каб дзяржаўныя ўлады не загадалі ўвесці польскую мову ў набажэнствы. Помню гэта з тадышніх дыскусій над зместам гэтага закону. Ці цяперашнія іерархі Царквы памянлі курс? Нам, беларусам, трэба карыстацца запісанымі ў законе правамі. Нельга дапусціць да паланізацыі Царквы, таму што сапраўдных, этнічных палякаў сярод праваслаўных у Польшчы нямаможа, можна сказаць — лічаны адзінкі, тым, што перайшлі з каталіцызму ў праваслаўе. Гэтак званых „праваслаўных палякаў”, значыць „фарбаваных”, якіх бацькі, дзяды, прадзедаў былі і ёсць беларусамі, трэба асведамляць, вучыць, тлумачыць ім розніцу паміж нацыянальнасцю і яго грамадзянствам. Ці „праваслаўныя палякі”, каб нарадзіліся, напрыклад, у Кеніі, былі б кенійцамі, чорнаскурымі? Не, былі б беласкурымі беларусамі. Мелі б толькі грамадзянства Кеніі. Так сама як ёсць з беларусамі ў Польшчы, польскімі грамадзянамі. Зрэшты, усходнеславянскае паходжанне відаць і па прозвішчах і па знешнім выглядзе твараў. Нехта не так даўно пісаў у „Часопісе”, што ўсходніх славян лёгка распазнаць па шырокарасцяўленых, моцна выпуклых шчокавых касцяках. На гэта звяртаюць увагу сапраўдныя, этнічныя палякі, насмейваючыся з „фарбаваных”, бо пербежчыкаў ніхто не любіць, асабліва палякі — якія заўсёды былі патрыётамі свайго народа.

Заклікаю да абароны беларускасці ў Царкве ўсіх тых, каму яна неаб'яжаская. Калі ў парафіі пачнуцца спробы ўвядзення польскае мовы ў набажэнствы, адразу трэба выступаць з пісьмовымі петыцыямі да настояцеля, да архіерэя аб увядзенні таксама і беларускае мовы, у такой самай колькасці як і польскае. Ахвотна прачытай бы я, што пра гэта думаюць іншыя чытачы „Нівы”.

З глыбокай пашанай да Праграмнай рады, рэдакцыі і чытачоў „Нівы”

Сцяпан ВІШНЕЎСкі (Гайнаўка)

Вачыма еўрапейца

Ружжо-падкідыш

Калі разгарэлася польска-беларуская сварка вакол Саюза палякаў Беларусі, я быў у Лапічах, кіламетр ад мяжы. Дыходзілі да мяне толькі паведамленні беластоцкай прэсы. Не меў я доступу да радыё, тэлебачання, а тым больш да Інтэрнэту. Значыць, газеты былі ў прыцыпле адзінай крыніцай інфармацыі ў гэтай справе.

З вырачанымі вачыма ўзіраўся я ў заглавак аднае з іх, у якім аб старшыні СПБ выказваўся падляскі дэпутат ад СЛД Яўген Чыквін. Без чужамоўя (у цытаце за дэпутатам) і хоць бы дарэчнага ў такіх выпадках пыталніка, гучаў ён „Główna Andzi-

ka”. У іншай з газет у подпісе пад здымкам інфармавалася, што знаходзіцца на ім першы старшыня Саюза — Тадэвуш Гавін. Толькі што яго на тым здымку не было. У гэтай самай газеце апублікавалі яшчэ больш кур'ёзны подпіс: „Przed siedzibą Związku Polaków na Białorusi już od kilku dni kręcił się podejrzeni tajemnicy”. Інфармацыя гэтая адносілася да спягледваюча са здымка бюста Адама Міцкевіча, які стаіць ля гродзенскай сядзібы Саюза. Калі я паказаў той здымак з такім васьць подпісам Сакрату Яновічу, якому меў я прыемнасць састаўляць кампанію ў Лапічах, той толькі іранічна сцвердзіў:

— Ну дык жа ж Адам Міцкевіч гэта ж таксама была апазіцыя... філамацкая.

У адзін з лапіцкіх дзён дайшла да мяне прыватным каналам інфармацыя Польскага прэсавага агенцтва: „Białorusi nie prześlucila samolotu z polską delegacją”. Справа датычыла пералёту беларускай прасторай дэлегацыі польскіх ветэранаў, якія накіроўваліся ў Катынь ды м.інш. сакратара Рады аховы памяці змаганняў і пакут Анджэя Пішэвозніка. Гава-

рыў ён ППА: „Мы атрымалі адказ беларускага боку, што не можам пакарыстацца павеатраным калідорам над Беларуссю. Мы звярнуліся да Украіны і атрымалі згоду на пералёт над яе тэрыторыяй”.

Я спалохаўся ды і нямала. Адмова пералёту самалётаў траплялася ў краінах, якія былі ў ваенным становішчы з іншымі краінамі. Ці гэта ўжо?! — пытаўся я сам у сябе. У меру хутка справа, аднак, высветлілася.

— Беларускі бок выказаў згоду, але былі камунікацыйныя праблемы ў сувязі з познім часам, — тлумачыўся шэф польскага Міністэрства замежных спраў Адам Ротфэльд.

Раней мяне занепакоілі прэсавыя загалюжкі аб адкліканні з Мінска польскага пасла. Толькі малымі літарамі ў тэкстах я дачытваў, што выклікалі яго ў Варшаву на кансультацыі. А гэта ж зусім нешта іншае!

Прыкладаў такіх „прэсавых недаразумеў” хоць адбаўляй. Не ўспамінаю тут аб нахабных і поўнаасцю свядомых маніпуляцыях у дзяржаўных беларускіх медыях. Хоць бы такіх як аб „Польшчы — краіне-прастытут-

цы” ці аб віцэ-маршалку Сейма Дональдзе Туску, які — „нуль”, аб чым інфармавала пасля яго сустрэчы ў Гродне з палякамі публічнае беларускае тэлебачанне. Так, дарэчы, яно таксама зманіпулявала, з такімі ж прапагандысцкімі мэтамі, „атакі на рэдакцыю «Нівы»” ў Польшчы. Я аб гэтым асцерагаў у гэтай рубрыцы пару месяцаў раней.

Спешка, канкурэнцыя, недахоп роздзума, невуцтва, неакуратнасць трэцяга боку робяць вельмі шмат шкоды ў хвіліны канфліктаў, не толькі міжнародных. У гэтых апошніх прэса, радыё, тэлебачанне, Інтэрнэт выконваюць надзвычайную важную ролю, а ў гэтай частцы Еўропы асабліва наконт зносін з апошнім рэжымам у Еўропе. СМІ могуць стаць ружжом у руках „варожага боку”. Лёгка ў такіх мэтах выкарыстае ён спешку, канкурэнтныя медыяльныя гонкі, недахоп рэфлексіі, невуцтва, неакуратнасць. Тады вельмі лёгка аб эскалацыю канфлікту, асабліва тады, калі аднаму боку надта залежыць на гэтым і толькі чакае адпаведную нагоду.

Мацей ХАЛАДОЎСкі

Цыганскае сонца ў Карпаты

Папраўдзе „тэма на спякотнае лета” валялася пад нагамі... Карацей, польска-славацкае памежжа сёлета апанавала пошасць — іспанскі слімак. Як даказваюць у раёне Бескід-Нізкі, слімака прывалок тутэйшы *газда*, які нейкі час працаваў чорнарабочым у Іспаніі і пад уплывам сонца прыдумваў чорныя сцэнарыі. Значыць, так: задумаў ён знішчыць сад суседа, еўравытворцу малін і яблык, якому пасля ўваходу ў ЕС пачало спорыцца. Прычына — банальная зайздасць. Газда ўзяў з сабой толькі тры слімакі, аднак за час падарожжа яны размножыліся ў трыццаць чатыры, прытым многа загінула яшчэ па прычыне канібалізму. Зараз слімак „памроў” распоўзся па горах і далінах, дадатковым стымулам ёсць адсутнасць натуральнага яму ворага. Ходзяць таксама чуткі, нібыта наш *газда* зноў збіраецца ў Іспанію, у гэты раз па ядавітую яшчарку, якая ў сваю чаргу будзе знішчаць слімакоў. Але як будзе, ніхто дакладна не ведае. Пакуль сяляне і местачкоўцы дзень у дзень збіраюць рыжую брыду і засыпаюць яе соллю, ад якой тая ператвараецца ў клейкую мазь. Хоць усе гэтыя практыкі — кропля ў моры, таксічны слімак, асабліва ў час дажджу, мношства проста ўваччу.

Сустрэнем яго ў цэнтры мястэчка Дукля, дзе спынімся перад вандроўкай у Карпатыю — у краіну лэмкаў, бойкаў, гуцулаў і цыганоў! Невыпадкова. Апошняя меншасць, як вядома, натхняе мясцовага літаратара — Анджэя Стасюка. Дзеля цыганоў здольны ён гнацца ў самую дзікую задрыпонію — напрыклад, у румынскі Бабадаг! (Апошняя кніжка: *Едучы ў Бабадаг*). Сам пісьменнік жыве ў падбескідскім Валоўцы. Але на месцы лепш не распытваць пра яго творчасць, асабліва пра каларытныя персанажы рамана *Дукля*.

— Мы глядзім на гэта зусім інакш! — дыпламатычна, хоць з нотай крыўды, кажа кіраўнік Дома адпачынку і сяброўства імя Дуклянскай Маці з Дуклі. І каб не прадаўжаць тэмы, сам таксама ставіць нам прыкольнае пытанне:

— А вы чаму без мужыкоў у дарогу выправіліся, га?

Бо мы выправіліся следам Анджэя Стасюка, на які, як даказваюць літаратурныя крытыкі, немагчыма намовіць хоць бы адну паненку!

Літаратурных прывідаў мы доўга не чакалі. У цэнтры Дуклі, пад ратушай, дзёрліся дзікія дварнякі. У *Едучы ў Бабадаг* пісьменнік прыводзіць самую вабную карціну Бухарэста — гэта зграя бяздомных сабак.

Яшчэ ў дарозе адзін пан доктар, з якім мы дабіраліся аўтастопам, даваў нам практычныя парады ў сувязі з Румыніяй, менавіта намаўляў прыдбаць на дарогу петарды.

— Быы..., — здзівіліся мы, — на мядзведзяў?..

— Не, — адказаў, — на дзікіх сабак!

У Дуклі мы зразу пайшлі ў бар „Пад піратам”, дзе выседжвалі адны мужчыны з татуіроўкамі. Тут жа мы даведліся пра патанцоўку ў палацавым парку. Наколькі сітуацыя напамінала апавяданне любімага лі-

Нас прывіталі песняй

Карпатыя

Помнік Эндзі Ўорхалу ў Медзьяборцах

таратара, з капыта рушылі мы ў парк. У той бок цягнуў здаровы патак народу, у кожным узросце. У паветры разносіўся пах печаных каўбасак і туалета. Пад палацам Мнішхаў, у якасці аздобы, тырчэлі рускія *кацюшы* і самалёт. Усюды поўзалі рыжыя слімакі.

— О, matko! — уздыхалі мы топчучы памровы, якія ліплі і да нашых басаножаў і сандаляў. Пры гэтым воклічы нас павучылі, што лепш прызваць дух святога Яна з Дуклі, паколькі згаданая Дуклянская Маці — дублет камуністычнай маці-полькі, прыдуманая з мэтай знішчэння аўтэнтчнага культу гэтага святога.

На пляцоўцы танчылі толькі тры пары, апошнія, можа з сотня, з півам у руках, паўкругам абступілі месца забавы. Між танцорамі, якія з імпэтам абкручвалі свае партнёрыкі, мы прыкмецілі дзядзьку падобнага на самога літаратара. Ён таксама глядзеў у наш бок і ўсміхаўся некамплетным зубным гарнітурам. Сітуацыя падалася падазронай, з такім жа некамплетным зубным гарнітурам прывітаў нас ужо згаданы кіраўнік Дома адпачынку і сяброўства імя Дуклянскай Маці з Дуклі.

— А, раптам, танцор стане цікавіцца чаму ж мы без мужыкоў выправіліся?!

Пад уплывам літпрывідаў ды серыйных дублетаў мы чым хутчэй вярнуліся ў бар „Пад піратам”, дзе таксама гучэлі катастрафічныя гутаркі пра таксічнага слімака і ядавітую яшчарку. На рынку ўсё грызлася і скавытала сабарня...

Пасля праведзенай там гадзіны мы пачалі сумнявацца ў рэальным існаванні Бабадага: ці сапраўды трэба ехаць аж у Карпатыю?!

З другога боку — які толк слімачыцца ў Дуклі? Уся чароўнасць мястэчка і так даўно ўжо адлюстравана на старонках літаратуры. Вось пасля грунтоўнага тут адпачынку, сярод гор, слімакоў і рэквізітаў з эпохі Герка (гаворка пра згаданы ўжо Дом сяброўства і адпачынку імя Дуклянскай Маці з Дуклі), як тыя *тры чарапахі* — з рукзачкамі і цуднастроём рушылі мы ў кірунку Славакіі. У Барвінак, дзе непрыкметна перасячэм мяжу, падвозіць нас лэмкіня Зіна. Вярнулася яна праз замужжа на зямлю продкаў, якіх у час акцыі „Вісла” выдварылі на Памор’е.

— Ведаю Беласточчыну, — кажа Зіна, — ад вас прыедзе моладзь і дапамагае аднаўляць нашы царкоўкі, могілкі.

Пасля, ужо на славацкім баку, пакуль цудам трапім на панадворак Эндзі Ўорхала, будзем вандраваць праз лэмкаўскія вёскі, пазначаныя крыжамі з выявай Распяцця і драўлянымі царкоўкамі.

Аднак, першай меншасцю, якую мы сустрэлі ў Славакіі, былі цыганы. Вялікімі групамі выстойвалі ля дарогі і прадавалі грыбы.

— Добры знак! — падумалі мы і, з дрыжыкамі ад уражання, пешшу, праз цёмны лес і горы, рушылі ў бок Медзьяборцаў.

(працяг будзе)

Тэкст і фота Евы СЦЕПАНЮК

Усім аднолькава

На прагранічным пераходзе Полаўцы-Пяшчатка беларускі бок па-трабаваў ад польскіх грамадзян, якія граніцу перасякалі на машыне каля трынаццаці тысяч беларускіх рублёў аплаты на экалогію. Беларусам, выязджаючым у Польшчу, стаўка была напалову меншая. Варта прыкмеціць, што такая плата абавязвала не ад аўтамабіля, але ад асобы. Калі б ехалі чатыры асобы, дык трэба было б заплаціць дваццаць чатыры долары. Праблему я неаднойчы ставіў на старонках „Нівы”. Прад’явіў яе таксама ў гайнаўскім старостве кіраўніку Еўрарэгіёна Белавежская пушча. Спадарыня Валянціна Горбач абяцала высветліць справу, паколькі траплялася нагода, бо ў Белавежы праходзіла якраз сустрэча беларускіх прадстаўнікоў лакальнай улады Камянецкага, Пружанскага і Свіслацкага раёнаў з кіраўнікамі гайнаўскай адміністрацыі.

Пазней мне стала вядомым, што ў Полаўцах, як і на іншых пагранічных пераходах Падляшскага ваяводства абавязвае стаўка напалову меншая, г.зн. 3 долары. Такую інфармацыю атрымала кіраўнік Еўрарэгіёна Белавежская пушча ад сваёй сяброўкі Галіны Хоміч з Брэста, загадчыцы турыстычнага аддзялення.

Ад 29 ліпеня на пагранпераходзе Полаўцы — Пяшчатка абавязвае аднолькавая стаўка для ўсіх: як палякаў, так і беларусаў, г.зн. 3 долары (6 420 рублі). Прыемная гэта вестка для жыхароў памежжа, паколькі яны гэтым пераходам найбольш карыстаюцца.

Уладзімір Сідарук

Конкурс для перакладчыкаў

Агульнапольскі літаратурны што-квартальнік „Zeszyty Poetyckie”, які выходзіць у горадзе Гнезна ды Беларускай культурна-навуковай цэнтру у Познані аб’яўляюць конкурс для беларускіх паэтаў і перакладчыкаў сучаснай беларускай паэзіі. Мэта конкурсу — прэзентацыя выдатных паэтаў ды вылучэнне самых цікавых паэтычных з’яў, якія адбываюцца цяпер на Беларусі. Створаны арганізатарамі Капітул з дасланага матэрыялу намерваецца выдаць двухмоўную анталогію. Вырашана ўключыць у зборнік творы наступных паэтаў: Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна, Уладзіміра Караткевіча, Міхася Стральцова, Міколы Куррэва, Алеся Разанава, Алега Мінкіна, Леаніда Галубовіча, Андрэя Хадановіча, Алеся Аркуша, Анатоля Сыса, Леаніда Дранько-Майсюка, Славаміра Адамовіча, Уладзіміра Някляева, Юры Гуменюка, Міхася Скоблы, Віктара Жыбуля, Юрася Пацюпы, Эдуарда Акуліна, Вальжыны Морт, Янкі Юнаўца, Надзеі Артымовіч. Спіс гэтых можа быць яшчэ папоўнены. Усіх зацікаўленых просім даслаць падборку з 10-15 выбраных перакладчыкам або аўтарам вершаў да канца лістапада 2005 г. на адрас рэдакцыі: „Zeszyty Poetyckie”, ul. 22 Lipca 77, 62-200 Gniezno.

Больш дэталёвую інфармацыю можна атрымаць па электроннай пошце: zeszytypoetyckie@interia.pl, або ў Віталія Воранава па тэлефоне: + 48 600 460 130.

Калі жанчыны станцавалі палескую польку „закрутную”, амфітэатр задрожэў ад апладысментаў! Сталага ўзросту жанчыны сваім танцам і спевамі заваявалі бяльшчан...

Спасаўскія запусы 2005

7 жніўня ўжо дзесяты раз у беларускім амфітэатры адбыліся „Спасаўскія запусы” — мерапрыемства, арганізаванае Бельскім аддзелам БГКТ і Бельскім домам культуры. Некалькі мінут перад трэцяй пасля абеду ў парк пачалі сходзіцца жыхары горада. Расстаўляліся ларкі з цукеркамі, цацкамі і цукровай ватай. На працягу гадзіны беларускі амфітэатр шчыльна запоўніўся народам, што з’яўляецца доказам таго, як заўважыў адкрываючы фэст Андрэй Сцепанюк, што „Спасаўскія запусы” на стала ўвайшлі ў традыцыю і гісторыю горада.

Абрадавую частку, так званую „пэрэпэліцу”, некалькі мінут пасля шаснацатай гадзіны прадставіла тэатральная група „Антракт” з Бельскага дома культуры. Маладыя акцёры, якія працуюць пад кіраўніцтвам Альжбеты Фіёнік, вязалі недакошанае ў час жніва збожжа, якое потым прыбіралі кветкамі, а на зямлі,

паміж каласкамі, клалі кавалачак хлеба для зайцоў ці іншых жывотных, што мела, згодна з традыцыяй, паспрыяць ураджаю на другі год і быць падзякай для „матулі зямлі” за вырашчанае збожжа — сімвал жыцця, дастатку і даўгавечнасці. „Пэрэпэліца” — гэта і прыспеўкі, і народныя песні, якія гавораць не толькі аб жніве, але і аб каханні, роднай зямлі і шчасці. Загучалі на сцэне беларуская мова і дыялекты падбельскіх вёсак, што спадабалася публіцы, якая казала: „О! По-нашому гаворат! Добрэ! Добрэ!”

Гурт „Дабраславачка” з Палесся паказаў бяльшчанам народныя жніўныя абрады. Калі да мікрафона падышла Тацяна Сухаверкава — мастацкі кіраўнік гурту — і запрапанавала разагрэць публіку, усе амаль замоўклі. Але ненадоўга, бо калі жанчыны станцавалі палескую польку „закрутную”, амфітэатр задрожэў ад апладысментаў! Сталага ўзросту

жанчыны сваім танцам і спевамі заваявалі бяльшчан. Чагосьці такога Бельск яшчэ не бачыў.

„Спасаўскія запусы” — гэта мерапрыемства ўсіх пакаленняў. На сцэне выступіў наймалодшы ўростам гурт „Вясёлка”, які ў сваім выступленні спалучыў традыцыю і сучаснасць. Дзяўчынкі, вучаніцы бельскай „тройкі”, якія працуюць пад кіраўніцтвам Анны Вярцінскай, апранутыя ў белыя кашулі з беларускім узорам, у джынсах і з вяночкамі з кветак на галовах, праспявалі песні пра сяброўства, лета і маладосць. Хутчэй забілі сэрцы жаночай часткі публікі, калі на сцэне паявіўся Генадзь Шэмет з гуртом „Арт-Пронар”, якіх жаль было адпускаяць са сцэны. Воклічы „Яшчэ грайце!” ледзь прабіраліся цераз бурныя выступленні гуртоў „Заранка” з Беларусі і „Любава” з Расіі. Запусы не маглі абысціся без выступлення „Маланкі” — пяшчотна названай „экспартным таварам Бельска”.

„Спасаўскія запусы” традыцыйна рыхтуюць жыхароў Бельска і ваколлі да Спасаўскага посту, таму ў гэтым годзе святкаванні пачаліся ўжо ў пятніцу, калі ў Музеі малой Айчыны ў Студзіводах выступіў гурт „Дабраславачка”. У суботу пры песнях „Заранкі” гулялі арляне, у Галадах заспявала „Маланка”, у Райску — „Дабраславачка”, а жыхары Боцькаў спявалі разам з „Любавай”.

Як заявілі арганізатары мерапрыемства, „жонкі павінны дазволіць сваім мужам выпіць піва, з’есці каўбаску, паслухаць добрай музыкі, а потым, калі надые пост, востра трымаць мужыкоў у строгай дыцыпліне”. За такой парадай пайшлі амаль усе... І добра, бо і гульні былі, і танцы, а ўсё традыцыйна, як на „Спасаўскіх запусах”!

Тэкст і фота
Паўліны ШАФРАН-АСТАШЭВІЧ

Турыстычныя Сямятычы

Сямятычы распаложаны на Драгічынскім узвышшы, на рацэ Камёнцы, правым прытоку Буга. Ад Беластока горад аддалены на 97 кіламетраў. У горадзе пражывае звыш дзесяці тысяч жыхароў.

Першая гістарычная згадка пра Сямятычы паходзіць з 1443 года. Тры гады пазней узнікла там парафія, а ў XVI ст. — праваслаўны прыход і кальвінскі збор, які быў распушчаны яшчэ ў тым самым стагоддзі. Гарадскія правы прысвоены Сямятычам у 1542 годзе. У палове XVII ст. горад знішчаны ў час шведскага „патопу”; у наступным стагоддзі адбудавала яго Анна з Сапегаў Ябланоўская. У час другой сусветнай вайны горад зноў знішчаны, жыццё патраціла каля 65% яго насельніцтва.

У перыяд „камуны” Сямятычы набываюць вядомасць дзякуючы вы-

творчасці будматэрыялаў і абутку ды прадпрыемству апрацоўкі пладоў „Hortex”. Горад быў вядомы таксама сваім кафлярствам і мебельнымі вырабамі.

Сямятычы маюць карысныя камунікацыі: тут перасякаюцца дарога ад мяжы краіны ў Варшаву з шашой Беласток — Люблін; недалёка праходзіць і чыгуначная лінія Чаромха — Седльцы.

Найважнейшымі турыстычнымі і культурнымі каштоўнасцямі Сямятыч з’яўляюцца: гістарычная гарадская планіроўка (XVI-XVIII ст.), комплекс касцёла і кляштару місіянераў (VII-XVIII ст.), царкоўны комплекс (II палова XIX ст.), комплекс яўрэйскай спадчыны: синагога (XVIII ст.), тальмудычны дом, кіркут (могілкі), праваслаўна-каталіцкія могілкі ды могілкі з I сусветнай вайны, а таксама астаткі палацовага комплексу Ан-

ны Ябланоўскай з паркам, гістарычная муравана-драўляная гарадская забудова і вятрак.

Пры Сямятыцкім асяродку культуры дзейнічае рэгіянальны музей і фальклорныя калектывы: ансамбль песні і танца „Małe Podlasie” ды капэлы „Stoneczniki” і „Kontro”. У Сямятычах у чэрвені адбываюцца агляды пажарных аркестраў і агульнапольскі турнір народнага танца.

Праз горад пралягаюць два пешыя турмаршруты: Шлях студзеньскага паўстання (вакол Сямятыч) і Купецкі шлях. На рацэ Камёнцы ёсць невялікі вадаём, дзе можна пакупацца і ўзяць у пракат водны рыштунак.

Начлежную базу складае адзін гатэль, заезны дом і некалькі пансіянатаў (агульнай колькасцю ў сто начлежных месц). Гастронамія базіруецца на некалькіх рэстаранах і барах (семсот месц). У Сямятычах турыстаў абслугоўваюць два турбюро і адзін гід.

Міхал Мінцэвіч

Я суарганізавала фестываль „Чакаючы Беларусь”, на які было запрошана 80 артыстаў; я тады працавала як вар’ятка і пад палітычным прэсінгам, як беларускай, так і французскай дзяржавы...

Размова з Віржыніяй ШЫМАНЕЦ, тэатролагам, акцёркай, даследчыкам Беларусі — прэзідэнтам „Беларускіх перспектыв” у Францыі

— Якую Вы ўбачылі Беларусь у параўнанні з той, пра якую Вам расказвалі дзяды?

— Калі я адкрывала для сябе Беларусь, а гэта было ў 1992 годзе, яна не мела нічога супольнага з той, пра якую расказвалі мне бабуля з дзядулем. Мне было цяжка гэта зразумець. Яны не хлусілі, бо ад таго часу Беларусь змянілася. Як я яе вывучала? У 1992 г. я толькі месяц заставалася ў Мінску, не было часу, каб вывучыць мову, пасля я ў 1996 г. атрымала стыпендыю і я магла жыць там больш чым 6 месяцаў. Я рыхтавала доктарскую дысертацыю па беларускім тэатры. Я тады сустракалася з адной настаўніцай-пенсіянеркай кожны дзень на лаўцы, пад сонцам. Яна зусім не разумела па-французску. І мы памаленьку, памаленьку сталі вывучаць беларускую мову. Яна папраўляла мае памылкі. Я была вымушана паўтарыць кожны склад як трэба. Калі ішоў дождж, яна забірала мяне да свае сяброўкі, і гэтыя дзве цудоўныя бабулі памаглі мне. Усім было цікава пабачыць, хто гэта за такая адна французжанка, якая спрабуе размаўляць па-беларуску. Нават кармілі мяне ў гэтым часе. Я не магу памятаць гэтага без суму. У 1996 годзе было вялікае насілле наконт мовы. Людзі змагаліся, нават фізічна. Калі ты трапіў у такой сітуацыі, у такім кантэксце ў Мінск, каб вывучыць мову, вядома, рэальна гэта не было магчыма. Спакойна можна было за той час вывучыць рускую мову. Тады людзі разумелі, што чужы чалавек абавязаны размаўляць на „міжнароднай мове”. Тое, што французжанка хоча вывучыць беларускую мову — гэта не лічылася нармальным. Паколькі мае дзяды былі беларусы, шмат людзей лічыла, што я павінна, невядома як, мабыць, што ад крыві, ужо вельмі добра размаўляць па-беларуску.

— Як вы адчуваеце сваё заданне паказаць Беларусь Захаду?

— Гэта таксама залежыць ад сітуацыі. Сцяна ўпала, калі Савецкі Саюз разваліўся. У Францыі былі г.зв. саветолагі ці людзі, якія працавалі над Польшчай альбо людзі звязаны палітычна з вялікай расійскай імперыяй. Яны бачылі ўсю справу толькі праз гэтую прызму. Калі я пачала вучыцца, і калі мне прыйшлося падрыхтаваць кандыдацкую дысертацыю пра Беларусь, я адчувала тое, што я была адна, не было аніякіх дакументаў пра Беларусь. Была ў той час толькі адна кніга, Бруно Дрвэскага, які напісаў сінтэз пра Беларусь, але быў гэта тады адзіны чалавек, які спрабаваў гэта зрабіць. Было нас тры-чатыры маладыя чалавекі, якія спрабавалі гэта зрабіць, бо для нас гэта было важна, бо мы хацелі даследаваць гэту краіну. І адчувалі мы патрэбу не толькі выпускаць артыкулы пра Беларусь, але падрыхтаваць інфармацыю, артыкулы па-французску, для французцаў. Мы жылі ў асяроддзі, дзе было шмат стэрэатыпаў. На Трыялогу мы раней размаўлялі пра гэтыя стэрэатыпы. Бруно Дрвэскі паказаў, што наша інтэлігенцыя ў Францыі

Шукаю Беларусь

Фота МІРЫ ЛУКШЫ

Віржынію Шыманец найбольш цікавіць сёння Беларусь

лянівая, ігнарантная, калі трэба выкладаць пра Беларусь дакладна, трэба ставіць складаныя пытанні, паказаць складанасць гісторыі і г.д. У нас, вось, не робяць розніцы паміж Руссю і Расіяй. Я сама не магу зразумець, каб чалавек, які трыццаць год працуе над Расіяй, не ведаў, якая ёсць розніца.

— Узнікла грамадская арганізацыя „Беларускія перспектывы”, створаная ў 1996 г. французамі, якія цікавяцца гісторыяй і культурай Беларусі, якіх вы сталі прэзідэнтам. Выданні тэкстаў даследчыкаў згуртаваных там сталі прарывам у беларусазнаўстве. Гэта м.інш. кнігі „Агляд палітычнай гісторыі Вялікага княства Літоўскага”, „Беларусь — мізансцэна ўлады”, „Хронікі пра сучасную Беларусь” семнаццаці даследчыкаў і іншыя...

— Выдавецтва L’Harmattan папрасіла мяне ў 2000 г. кіраваць калекцыяй „Беларусь”. У гэты час я лічыла важным дапамагчы гэтай калекцыі існаваць, што можна і трэба дапамагчы публікаваць тэксты людзей, якія даследуюць Беларусь, дарэчы, маладых даследчыкаў, якія прыносяць новыя погляды ва ўсялякіх галінах — сацыялогіі, эканоміцы, палітыцы, культуры. Я шмат працавала, каб апублікаваць дзесяць кніг у тры гады. Для аднаго чалавека гэта можа і зашмат, тым больш, што гэты праект быў наватарскі, я не зарабляла грошай як выдавец. Я суарганізавала фестываль „Чакаючы Беларусь”, на які было запрошана 80 артыстаў; я тады працавала як вар’ятка і пад палітычным прэсінгам, як беларускай, так і французскай дзяржавы. Пасля гэтага я палічыла ахалануць і перагледзець усе прыярытэты. На той фестываль мы запрасілі Васіля Быкава, чалавека, якога я добра ведала, з якім шмат размаўляла. Мела я ўжо даўно праект перакладаць ягоныя творы на французскую мову, асабліва тэксты напісаныя ім у бежанстве. Васіль ужо быў хворы. Я знайшла такую каманду пе-

ракладчыкаў, якія працавалі дабравольна. На жаль, ён памёр дзесяць дзён да выхаду нашай кнігі.

— **Вашы карані беларускія. Вы парастак вядомых беларусаў. Народжаная ў гарачы і для Францыі 1968 год.**

— Шэфам беларусаў пакалення майго бацькі быў Міхась Наумовіч. Мой бацька Лявон (брат Івонкі Сурвілы) цяпер на чале Хаўрусу беларусаў Францыі. Але ёсць новая хваля беларусаў, якія эмігруюць каб лепш жыць эканамічна ці з-за палітычных праблем. Я, шчыра кажучы, не ведаю, колькі цяпер беларусаў у Францыі. Яны неабавязкова стараюцца гуртавацца са старой эміграцыяй. У Еўропе цяпер законы пра эміграцыю змяніліся, яна замыкаецца. Я час ад часу дапамагаю людзям, якія прабуюць атрымаць палітычны прытулак у Францыі, але цяпер ёсць у іх цяжкасць нават каб рэгістравацца як бежанцы. Ёсць людзі, якія вандруюць па ўсёй Еўропе шмат гадоў, шукаюць прытулку. Трэба інфармаваць нашы ўлады, якая ёсць цяжкая сітуацыя ў Беларусі...

— **Вы — „прадукт” дзвюх сінтэм, двух народаў...**

— Я доўга шукала беларускасці, пра якую казалі мае дзяды. Я — паўбеларуска, паўфранцузжанка. У маёй сям’і гэта была праблема. Я была паўбеларускай, а павінна была так добра інтэгравацца, выглядаць болей французжанкай, чым французы. Я перакладала беларускую мову для мамы. Гэта было прынята, але не было прынята размаўляць па-беларуску. Я вучылася ў французскай школе, я сапраўды адчуваю сябе французжанкай, болей яшчэ, калі я ў Мінску. Праўда, калі я ў Францыі, мне чагосьці не хапае. Вось таго, што я магу знайсці ў Мінску з інтэлектуальнымі людзьмі. Мабыць, я буду адвечна чагосьці шукаць. Не магу адзначыць, што гэта такое. Я таксама вандрую па Еўропе, каб знайсці гэта.

Размаўляла Міра Лукша

Гайнаўка

Апошнім часам гарадскія ўлады, Жыллёвы кааператывы ды Асяродак спорту і адпачынку ў Гайнаўцы будуць невялікім коштам і пры дапамозе моладзі спартыўныя пляцоўкі. У мінулым годзе пляцоўкі для гульні ў футбол ды валејбол пабудавалі перш-наперш па вуліцы Доўгай (раён Пашкі) ды дзве для футбола па вуліцы Ліпавай (раён Ліпавая), пры канцы гэтай амаль трохкіламетровай вуліцы. Зараз ад вясны да позняй восені тут гуляе ў футбол шмат юнакоў.

— Першую спортпляцоўку мы пабудавалі па вуліцы Доўгай. За дапамогай у яе пабудове звярнулася да нас моладзь, якая там пражывае ды з суседніх вуліц, — гаворыць дырэктар гайнаўскага Асяродка спорту і адпачынку Марк Антонюк. — Яны захацелі мець у сябе якасць месца для гульні ў валејбол. І я асабіста рабіў захады, каб моладзь гэтага раёна мела дзе займацца спортам. Усе спортпляцоўкі, якія былі пабудаваны ў мінулым годзе, вельмі добра служачы моладзі. Як паказаў час, яна не толькі ахвотна займаецца найбольш футболам, але і дбае аб свае спортпляцоўкі.

Сёлета пабудуюць спортпляцоўкі па вуліцах Пагодлівай, Ружавай і Ластаўкавай.

Памятаю колішнюю спортпляцоўку каля чыгуначнага вакзала ў Гайнаўцы, па вуліцы Варшаўскай. Там яна была ў засені звышстагодовых густа пахучых улётку смалой сосен. А пляц там вялікі. Зараз ён удзірванеў, зарос пустазеллем і кустамі. Па яго акраінах асталіся там-сям волаты дубы. Няма ўжо тых сосен. Усё тут апусцела, заціхла, пасмутнела. Ці ўжо няма тут у бліжэйшых дамах моладзі?..

(мох)

Павятовыя дарогі

У план бюджэту Бельскага павета на 2005 год уведзены змены, якія даюць надзею паправы некаторых найбольш знішчаных павятовых дарог у Арлянскай гміне.

Паводле інфармацыі Управы павета, прадбачаецца ремонт насцілу на адрэзку 1,8 км дарогі з Маліннік у Рыгораўцы. Будзе там пакладзены бітумічны насціл альбо трайнае замацоўванне дробнага шчэбеню з эмульсіяй. Прадбачаецца таксама пракладка 4-сантыметровага бітумічнага насцілу на 200-метровым адрэзку дарогі ад шашы Бельск — Кляшчэлі ў напрамку Пашкоўшчыны. У наяўнасць фінансавых сродкаў на выкананне гэтых задач будучы аб’яўлены неабмежаваныя таргі да 60 тысяч еўра.

Міхал Мінцэвіч

Выстаўка ўбораў

Музей у ратушы ў Бельску-Падляшскім па вул. А. Міцкевіча, 45 запрашае на выстаўку „Народны ўбор беларусаў на Падляшшы”. Выстаўка будзе працаваць на працягу жніўня і верасня г.г.

За інфармацыяй можна звяртацца па тэл. 730 22 44. (мох)

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

Д л я д з я ц е й і м о л а д з і

У сакрэце ад усяго панадворка

Я заўсёды выглядаю каникул. Ужо ў першы дзень я разам з татам еду да бабулі Соні. Яна жыве у Лядскай пушчы, блізка ракі Нарвы. Бабуля сустракае нас на аўтобусным прыпынку.

— Ой! — уздыхае на прывітанне. — Якая ты худзенькая. Ці не хвора я ты, любка?

Яна ведае, што я — спартсменка і танцорка.

— За каникулы папраўлюся, — кажу. Бабуля смяецца. Пад наш прыезд яна напакла піражкоў з капустай і мясам. Бабуліны піражкі — самыя смачныя ў свеце. З’ясі адзін і бачыш дзіва: рука сягае па чарговы! Мае бацькі смяюцца, кажуць, што я — абжора. Сапраўды, але толькі ў час каникул. Бабулі прыемна, калі ў мяне апетыт. Яна з любасцю глядзіць на мяне і наракае, што няма каму варыць і пячы.

На бабуліным панадворку многа жывёлы... Усюды бегаюць кошкі, каты, кацяняты. Пятнаццаць каткоў у маёй бабулі! І ўсе атрымалі імёны „з тэлевізара”. Якраз па плоце шпацыруе чорна-буры Арнольд. На ўсходах ляніва мурлыкае бела-шэрая Агата, а каля студні з жоравам дастойна крочыць рыжы Фрэд.

У бабулі адзінаццаць курак і певень Бора. Курачкі таксама маюць сваё імёны. Ёсць тут Мартынка, ёсць тут Сабінка, ёсць тут Паўлінка. Курка Матыльда водзіць за сабой пяць куранятак. Бабуля кажа пра іх „дзікія”. Курка сама выседзела іх у крапіве, у сакрэце ад усяго панадворка.

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

„Зорку” наведалі яе чытачы з Нараўкі

Міхась ПАЗНЯКОЎ

Каласок

Я знайшоў на ржышчы
Спелы каласок,
Гэта нівы летняй —
Сонечны сыноч.

Сціплы і майклівы,
Быў амаль відзён,
А на самай справе —
Скарб вялікі ён.
Бо ў ім ажно сорак
Казачных братоў.
Кожны з іх па столькі ж
Адшукаць гатоў,

Каб мы невыводна
Мелі на сталле
Заўтра і заўсёды
Свежы смачны хлеб.
Як завуць, скажыце,
Гэтакіх браткоў?
Не кідайце ў полі
Летам каласкоў.

Хоць я ў бабулі ўжо другі месяц — ніяк не магу спамятаць усіх імёнаў у яе гаспадарцы. Бо апрача названых жывёл, у бабулі яшчэ тры авечкі, свінка Сара ды карова Лаўра. За ўсё лета мы рыхтуем ёй сена на зіму.

Я дапамагаю корпацца ў агародзе. Увечары бабуля вучыць мяне вышыўкі. Праўда, я сумую па сяброўках і сябрах з Беластока. У бабулінай вёсцы няма дзяцей. Людзей таксама як на лякарства — усяго тры бабулі і двух дзядзькоў. Калі я іду вуліцай, яны запрашаюць мяне на трускалкі і вішні.

Найбольш люблю, калі ў наш дом прыходзяць бабуліны сяброўкі і спяваюць беларускія песні або раскажваюць сны. Я ў сакрэце пішу пра іх кніжку.

Наталля СЦЕПАНИЎ

Рабая свіння

(Латышская народная казка)

Жыў калісьці адзін багаты пан. Была ў пана вялікая рабая свіння, і пасвілася яна ў полі. Адночы пан бачыць — бядняк стаў на калені і кланяецца свінні.

Пан пытае:

— Чаму ты маёй свінні кланяешся?

Бядяк адказвае:

— Прашу яе да мяне сёння прыйсці, я на вечар гасцей запрасіў.

— Ну тады забірай яе з сабой, — сказаў пан.

Узяў бядняк свінню і павёў. Пан чакаў, чакаў, калі бядняк прывядзе свінню назад, і, не да чакаўся, паехаў па яе сам. Прыехаў да бядняка і просіць аддаць свінню. Бядняк кажа, што цяпер свіння ў суседа, у яго таксама госці. Пайшоў бядняк па свінню, ды неўзабаве вярнуўся, просіць у пана каня, таму што сусед багаты і сорамна да яго іс-

ці пешшу. Даў пан каня. Праехаўшы трохі, бядняк вырашыў, што трэба было б папрасіць у пана і вопратку лепшую. Сказана — зроблена. Бядняк вярнуўся, і пан даў яму вопратку.

Вось едзе бядняк панам да суседа па свінню, а пан, апрануўшы бедняковы рызманы, чакае яго, а той і не думае вяртацца.

Прачакаў пан да вечара, адубеў ад холаду і пайшоў у свой маёнтак. Заўважыла пані мужыка ў парванай вопратцы, палчыла яго за жабрака і загадала адлупцаваць як след, каб яму непанадна было на панскую сядзібу лезці.

Пані толькі тады пазнала свайго мужа, калі ён пачаў клікаць на дапамогу, аднак ужо было позна — сама ж загадала адлупцаваць яго.

Зразумеў цяпер пан, як ашучкаў яго бядняк. А той жыве сабе і ў вус не дзьме, трымае панскую свінню, каня і ў панскай вопратцы ходзіць.

(Са зборніка „Залаты скарб”)

У бабулінай хаце

Глушэц

Глушцы — вялікія птушкі. Дарослыя самцы важаць 2,7 — 5,1 кг (вядомы рэкорд — 6,5 кг), вага самак да 2,3 кг. Даўжыня цела самцоў да 850 мм, самак — да 570 мм, даўжыня крыла самца — да 423 мм, самак — да 325 мм, размах крылаў — 870-1250 мм. Падобны ён да цецерука размерам, злёгка закругленым хвостом і недахопам белых палосак на крылах. Апярэне самца ў цёмных танах, з большай ці меншай колькасцю белых плямак на жываце. Глушчыха — рабая. Яе, назалежна ад велічыні, лёгка зблытаць з цяцеркай, асабліва на адлегласці. У глушчыхі хвост закруглены, на ім вузкая белая палоска, пярэдні бок шыі і верх грудзей (пластрон) найчасцей аднатоннага, больш рыжага колеру. Глушцы спеюць і растуць найменш тры гады. Ужо як птушаняты пад канец лета хутка растуць глушцы адрозніваюцца ад самак, якія найчасцей амаль цэлыя рыжыя. У верасні-кастрычніку самцы і самкі апранаюць свё першае асенняе адзенне, поўнасьцю падобнае на апярэне дарослых, крыху святлейшае, на „бародцы” і грудзях у іх белы струменьчаты малюнак, хвост кароткі, рулявыя пер’і з белай канцавой палоскай, вузкія і закругленыя (у дарослых абрэз просты, з чорным канцом), дзюба і „барада” ў іх маленькія, а вага самцоў у першую зіму сягае 80% вагі дарослых. Самцы-двухгодкі (3 каляндарны год) афарбоўку маюць ужо амаль як

На летніку ў Такарах дзейнічала свайскае тэлебачанне

дарослыя, ды хвост у іх кароткі, рулявыя круглыя і частка з іх мае яшчэ белыя кончыкі крыл. Пачуць голас глушца можна толькі на таку, у апошні час гэтыя птушкі незвычайна маўклівыя. Такавая песня кароткая, гучыць толькі некалькі секунд, а падзяліць яе можна на дзве часткі: „шчоўканне” — сухія падвойныя шчаўчкі, пасля паўза, пасля ўсё хутчэйшая трэль. Гучыць гэта так: „тк... так... тк — тк-тк-тк-тк-тк-тк-тк” і без ніякай паўзы пераходзіць у другую песню — „скрыгітанне”, „тачэнне” ці „скіркканне”, якое і не пераказаш літарамі, што працягваецца 3-4 секунды. У час гэтых „спеваў” глушэц нічога не чуе; за тое і атрымаў сваё імя. Гучыць тая песня неяк дзіўна і механічна. Такуе глушэц у характэрнай позе: хвост распушча-

ны веерам ды вертыкальна ўзняты, галава на простае шыі выцягнутая ўверх, канцы крылаў апущаны. У разгар такавання песні гучаць адна за адной, а ўчуць іх можна з далегласці 200-300 метраў. Устрывожаны глушэц выдае скрыпучы гук. Ад чалавека ён уцякае і ўзлятае моўчкі, ды сам узлёт настолькі шумны, што па ім можна пазнаць глушца амаль беспамылкова (глушчыха ў падобнай сітуацыі нізка квокае: „ок... ок...”). На ток прылятаюць глушцы вечарам, і, падлятаючы, спецыяльна робяць шумную пасадку. Само такаванне пачынаецца зранку, яшчэ папацёмку, спачатку на дрэвах, пасля на зямлі, працягваецца да позняй раніцы. Тады „аглухлых” глушцоў сапраўды нічога не цікавіць, апрача пачуццяў!

Міра ЛУКША

Вершы Віктара Шведа

Купі мне кубікі „Лёга”

— Да забавы мне татка нічога
Не хочаш ніколі купляць.
Ды прашу хоць кубікі „Лёга”
Купі, розум каб развіваць.

— Не звар’яцеў я, сыночак,
Хоць мяне мучыць сям’я.
— А калі звар’яцець татка хоча,
Ці дачакаюся я?

Новыя боты

Боты купіў сыночак
І быццам ашчаджае.
Матуля ведаць хоча,
Чаму не абувае?

— Мушу чакаць нямнога
Я дарагая мама.
Праз тыдзень ціснуць могуць,
Скажы мне пан у краме.

Максім Фіёнік са Студзіводаў

Ягады і людзі

12 ліпеня, калі ў нас свята Пятра і Паўла, выбраліся мы з жонкай і пасцігадовым унукам веласіпедамі ў лес, што за чыгункай блізка вёскі Чахі-Арлянскія. Збіранне ягад гэта цяжкі хлеб і не мужчынскі занятак, але я неяк рачкуючы трошкі назбіраў. Вядома — жонка назбірала намнога больш і мо калі б ягады былі вялікія як трускалкі, то і я быў бы героем.

У лесе напаткалі мы лясную куніцу, якая ўбачыўшы нас умомант улезла на высокую сасну і там прычэпленая вісела мо з дзесяць мінут. Яна вельмі падобная на дамашнюю куніцу, што і не адрозніць. Унук, які хадзіў далей ад нас, звярком цалкам не цікавіўся; вядома — цяперашнія дзеці жывой прыродай не зацікаўлены, займае іх толькі пустата — камп’ютэры і таму падобнае.

Праз некалькі дзён мы зноў паехалі ў ягады, але гэтым разам ужо без унука, які не пажадаў шляцца па лесе. На ўзгорку недалёка Бахматоў, дзе стаіць высокая вышка і побач яе геафізіч-

ны сігнал, у рове жонка ўбачыла дзве кімсьці выкінутыя слізкія ўнутры пластмасавыя ванны. У адной з іх мы ўбачылі жудаснае відовішча: там ляжалі тры нежывыя яшчаркі і адна мышка-норніца. Значыць, яны былі даверліва залезлі ў ванну, а адтуль па слізкіх сценках выхаду ўжо не было і яны сканалі галоднай і сасмаглай смерцю.

Хто гэтаму віноўны? Выключна чалавек і яго абыякаваць да ўсяго жывога свету. Многія людзі сёння як роботы — без спагады і любові. Калі б ім расказаць гэту гісторыю, дык не шкадавалі б згаданых звяркоў, а толькі насмяяліся б з расказчыка і яшчэ дурнем абазвалі б; пра гэта я пераканаўся на ўласным вопыце.

Мы з жонкай тыя злашчасныя ванны паставілі дагары дном каб зноў не паўтарылася тая жахлівая гісторыя. Пасля зноў збіралі ягады, і яшчэ раз. Гэта цяжкі хлеб і, паўтараю, не мужчынскі занятак, хаця ягады смачныя і багатыя патрэбнымі для здаровага жыцця рэчывамі. Дзіўнае толькі, што калі ягады сняцца, то гэта абазначае слёзы і гора.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Польска-беларуская крыжаванка № 33

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў ”Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Akr	▼	Jan	▼	Geś	▼	Chusta	▼	Sagan	▼
						Żubrówka			
Kangur	▶							📖	
Jad									
		Lisica	Iskra			Bug	▶		
		List	▼			📖		📖	
		Miód				📖			
Jar	▼					📖		📖	
Miska	▶								
						Samochód	▶		
						Lek	▼		
Wieś				Pan	▼	Kat		Narząd	
Dar	▶								
		Ząb	Opieka	▶				📖	
		Ar	▼	Oka	▶			📖	📖
		Baran							
						Tron	▶		

Адказ на крыжаванку № 29: Мак, Ева, місачка, чад, Ной, ар, каралеўства, салавейка, Ас, сонейка, арка, альт, плёск, ла, ікла, суслік, дама, ікс. Лета, пік, касцёл, чало, сад, абаранак, давер, лейка, лінейка, соўка, Райс, арс, Лі, каваль, лік, Тарас, такс.

Размова з ДАРАФЕЕМ ФІЁНКАМ, старшынёй Аб'яднання „Музей малой айчыны ў Студзіводах”, даследчыкам міграцыйных працэсаў 1915-1922 гадоў. Ад імя Беларускага гістарычнага таварыства быў ён камісарам выстаўкі пра бежанства, арганізаванай у 1995 годзе ў бельскай ратушы.

— Якраз 90 гадоў таму назад, у палове жніўня 1915 года, беларусы Беларускага масава пачалі адпраўляцца ў бежанства. Як гэта адбывалася?

— Міграцыя ў Расію пачалася ў ліпені 1914 года. У час I сусветнай вайны ўцякалі перад фронтам жыхары Прывісліянскага краю і гэтых людзей бачылі нашы жыхары. У ліпені 1915 года адбывалася яшчэ планавая эвакуацыя прадпрыемстваў і жыхароў. Чыноўнікі рабілі ацэнку маёмасці і выдавалі сялянам квітанцыі, на падставе якіх мелі яны атрымліваць кампенсацыю. У часопісах крытыкаваліся немцы, распаўсюджваліся чуткі пра іх зверствы. Калі фронт затрымаўся перад Бельскам, было чуваць перастрэлку. Людзі бачылі, што выязджаюць жыхары суседніх вёсак, іх суседзі і ў агульным псіхозе страху найчасцей рашаліся без нагавораў рускіх чыноўнікаў пакідаць свае сялібы і адпраўляцца ў бежанства. Масавое бежанства на нашых землях пачалося перад Праабражэннем Гасподнім, у жніўні 1915 года. У агульным на ўсход паехалі амаль усе праваслаўныя жыхары Падляшша, Заходняй Беларусі і Украіны.

— Як было з католікамі і прадстаўнікамі іншых веравызнанняў?

— Католікі з чыста каталіцкіх аколцці яўрэі ў выдатнай большасці засталіся дома.

— Аднак былі і праваслаўныя, што засталіся дома.

— Некаторыя людзі не паспелі выехаць перад прыходам немцаў, іншых немцы дагналі і завярнулі дамоў. Аднак былі і людзі, якія рашыліся перакачаць вайну ў лесе. Большасць жыхароў Локніцы, Збуча, Мора, Грабаўца паехала ў Бела-вежскую і Лядскую пушчы і там перакачалі ваенныя дзеянні.

— Што найчасцей вясковыя людзі бралі ў бежанства?

— Бежанцы забіралі найчасцей вопратку і асабістыя рэчы, якія клалі ў сундукі. Бралі з сабой кароў, а некаторыя нават гналі гусей. З часам бежанцы пазбываліся жывёлы, якую нельга было пракарміць у час перамяшчэння.

— На якую дапамогу маглі разлічваць людзі ў дарозе?

— Дапамога для бежанцаў у пачатку міграцыі была крыху хаатычнай і таму людзям было вельмі цяжка. Пасля ўзмацніліся і заслужыліся вялікай дапамогай для бежанцаў Камітэт княжны Тацяны і Зямельны саюз.

— Куды найчасцей перасялялі нашых вяскоўцаў?

— Вясковыя бежанцы найчасцей на сваім транспарце даязджалі да вузлавых чыгуначных станцый, такіх як Баранавічы, Бабруйск ці Орша і там грузіліся ў вагоны. За мізэрныя грошы гаспадары прадавалі коней, вазы і з сундукамі або толькі з падручным багажом ехалі далей. Хаця частка бежанцаў аставалася жыць у Беларусі, то большасць адправілася на Украіну і ў Расію. Найбольш бежанцаў затрымалася ў прыволжскіх губернях, Саратаў-

Трагедыя нашых людзей

Цягнікі з бежанцамі доўга стаялі на станцыях, людзі галадалі, паміралі ў дарозе. Паводле падлікаў дамоў не вярнулася 30-40% бежанцаў. Частка з іх ліку асталася жыць у Расіі...

Харчавальнае месца каля Бабруйска (жнівень 1915 года). Фота з архіва Музея гісторыі і культуры Беларусі

скай губерні, наваколлі Харкава і Палтавы. Некаторыя бежанцы дабіраліся нават за Урал. Людзі мелі магчымасць выбару, хаця быў ён абмежаваны.

— З якімі ўмовамі жыцця сутрачаліся нашыя людзі на новым месцах?

— Спачатку для іх арганізаваная была дзяржаўная дапамога і стваралася магчымасць уладкавацца на працу. Многія бежанцы працавалі на патрэбы Расійскай арміі. Аднак сярод бежанцаў найбольш было сялян і яны найчасцей затрымліваліся ў вёсках і там дапамагалі ў працы мясцовым гаспадарам. Бежанцы, якіх успаміны мы маглі нядаўна запісаць, былі тады дзяцямі. Яны наогул добра ўспаміналі пачатак жыцця на чужой зямлі і звярталі ўвагу на згліблыя адносіны рускага насельніцтва да іх. Некаторыя бежанцы ўспаміналі, што ў Расіі былі вялікія запасы харчавання. Вялікія цяжкасці паявіліся пасля рэвалюцыі.

— І тады пачаўся працэс вяртання бежанцаў на Радзіму?

— У час з'езда бежанцаў, арганізаванага ў Маскве ў 1918 годзе, большавікі намаўлялі новых пасяленцаў, каб аставаліся жыць у Расіі. Аднак бежанская інтэлігенцыя заклікала да вяртання, засноўвала камітэты, якія памагалі вяртацца дамоў. Першыя бежанцы вярнуліся на Падляшша ўжо ў 1918 годзе, але гэты працэс замаруджваўся ажно да 1922 года. Часта вяртанне было вельмі складанае. Цягнікі з бежанцамі доўга стаялі на станцыях, людзі галадалі, паміралі ў дарозе. Паводле падлікаў дамоў не вярнулася 30-40% бежанцаў. Частка з іх ліку асталася жыць у Расіі.

— Каб акрэсліць колькасць загінуўшых, трэба ведаць колькасць усіх бежанцаў.

— Зараз цяжка акрэсліць колькасць бежанцаў. Лічыцца, што перамешчаных было ад 1,5 да 3,5 мільёна людзей. Сярод іх прыблізна каля 1,5 мільёна складалі жыхары Гродзенскай губерні і каля 200 тысяч людзей з тэрыторыі сённяшняй Беларускай губерні.

— Якія былі ўмовы да аднаўлення жыцця ў родных вёсках для тых, што дабраліся дамоў?

— Якое было ўздзеянне I сусветнай вайны і бежанства на фарміраванне нацыянальнай свядомасці нашага праваслаўнага насельніцтва?

— Якое было ўздзеянне I сусветнай вайны і бежанства на фарміраванне нацыянальнай свядомасці нашага праваслаўнага насельніцтва?

— Разам з „Нашай нівай” і настаўнікамі ўжо перад вайной даходзілі на Падляшша ідэі беларускай нацыянальнай самастойнасці. Аднак у час вайны паявіўся вялікі штуршок для самавызначэння нашых людзей. Нашы жыхары, што не падаліся ў бежанства, былі нямецкімі ўладамі названы беларусамі. У пашпартах праваслаўных людзей была памечана беларуская нацыянальнасць, засноўваліся беларускія школы. Асобы, якія падаліся ў бежанства, прымалі ўдзел у працы беларускіх камітэтаў і з'ездах беларусаў. У час вяртання трэба было прыпарадкавацца да нацыянальных камітэтаў і тады нашы людзі запісваліся ў беларускі камітэт. У многіх нашых жыхароў засталася свядомасць, што яны беларусы.

— Ці бежанства нашага насельніцтва ў глыб Расіі можна параўнаць з іншымі вялікімі міграцыямі, што адбываліся ў Еўропе?

— У час кожнай вайны адбываліся міграцыі грамадстваў. Бежанства з часоў I сусветнай вайны можна параўнаць да перамяшчэння людзей на беларускіх землях у час шведскай вайны, якая праходзіла ў палове XVII стагоддзя. Аднак у час гэтай вайны найбольш пацярпелі ўсходнія беларускія землі, а ў час I сусветнай вайны — заходнія тэрыторыі.

— Дзякуючы за размову.

Гутарыў Аляксей Мароз

Здаралася, што дамы і гаспадарчыя будынкі бежанцаў былі спалены і трэба было распачынаць новае жыццё ў зямлянках. Людзі спачатку ставілі невялікія хаткі, а пасля будавалі большыя дамы і ўпрыгожвалі іх. Аднак жыццё ўскладнялі польскія чыноўнікі. Старасты часта не давалі дазволу карыстацца прыхадскімі цэрквамі і арганізаваць навучанне на беларускай мове, якое дазвалялася польскімі законамі. Бежанцы пачалі адчуваць сябе непатрэбнымі на роднай зямлі.

— Трагедыя была тым большай, што перад I сусветнай вайной нашым людзям жылося ўжо адносна добра.

— Нашы хлопцы прымалі ўдзел у войнах, але вяліся яны далёка ад родных вёсак. Пасля паўстанняў на нашай тэрыторыі людзі жылі спакойна. Развівалася сельская гаспадарка і вясковая асвета. Адбываўся неспа-

Фота АЛЯКСЕЯ МАРОЗА

Дарафей Фіёнік

Пісьмы Ларысы Геніюш

Крызісы і аб'яцанні

Гэту кнігу міжволі ўзважваеш на далоні, нібы ёмістую цагліну з гістарычнага падмурку Беларускай культуры. Узважваеш з нялёгкім уздыхам: глыбока ў душу, трывожна і пранікліва, яна, гэта кніга, углядаецца вачыма мужнай і таленавітай беларускай паэткі Ларысы Геніюш.

Гэта кніга незвычайная і арыгінальная. Кніга, якую чытаеш, як гістарычны раман. Падобнага выдання ў Беларусі яшчэ не было. Яшчэ ніколі не выходзіла эпістальная спадчына асобным выданнем у Беларусі ні пісьменнікаў, ні вучоных, ні палітыкаў. Нарэшце, напачатку XXI стагоддзя, такое выданне ў нашай рэспубліцы з'явілася ўпершыню. Вядома, беларусы спазніліся можа на цэлае стагоддзе ў плане выдання эпістальнай спадчыны асобнымі выданнямі. А выдаваць у нас пісьмы ёсць каго. Найперш гэты лісты У. Сыракомлі, А. Вярыгі-Дарэўскага, В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, А. Ельскага, Я. Лычынны, А. Гурывіча, Я. Купалы, М. Багдановіча, У. Караткевіча, М. Танка, В. Быкава, З. Верас, У. Дубоўкі, Г. Леўчыка, А. і Л. Луцкевічаў, Г. Кахановіча, дзеячаў беларускай эміграцыі і многіх многіх іншых. Іх лісты ўжо друкаваліся на старонках зборніка „Шляхам гадоў”, гадавіка „Скарніч”, часопісаў „Полымя”, „Малодосць”, „Купэрскі Віленшчыны”, у зборах твораў. Але асобнымі выданнямі іх эпістальная спадчына, на вялікі жаль, не выдавалася.

Менавіта Ларыса Геніюш і стала першым за доўгія гады паэтам у Беларусі, чые лісты становяцца набыткам не вузкага кола спецыялістаў, а шырокіх мас чытачоў. Эпістальная спадчына Ларысы Геніюш пад назвай „Каб вы ведалі”, дзякуючы Міхасю Скоблэ, які беражліва, далікатна і прафесійна ўклаў пісьмы паэткі, напісаў да кнігі ўступнае слова, зрабіў каментарый, пабачыла свет літаратурна на днях у мінскім выдавецтве „Лімарыус” накладам 500 асобнікаў.

Эпістальная спадчына Ларысы Геніюш „Каб вы ведалі” — цэлы пласт яе жыцця і творчасці. У кнігу ўвайшлі 355 лістоў паэткі, якія былі ёю напісаны на працягу 38 гадоў, пачынаючы са студзеня 1945 да студзеня 1983 гадоў. Найперш, гэты лісты, адрасаваныя свайму мужу Янку Геніюшу, Міколу Прашковічу, Максіму Танку, Юрку Голубу, Зосьцы Верас, Міхасю Чарняўскаму, Міколу Канашу, Міколу Ермаловічу, Валянціне Трыгубовіч, Дануце Бічэль, Алесю Белакозу, Раісе Жук-Грышкевіч, сыну Юрку Геніюшу, Надзеі Караткевіч, Ірыне Крэнь і іншым. Найбольш за ўсё ў кнізе надрукавана пісем Ларысы Геніюш да літаратуразнаўцы, крытыка, перакладчыка, кандыдата філалагічных навук Міколы Прашковіча (1932-1983), які ў свой час быў звольнены з Інстытута літаратуры за „беларускі нацыяналізм”. Мікола Прашковіч быў самым актыўным карэспандэнтам Ларысы Геніюш. Копіі гэтых пісем (а іх ажно 156) перадала Міхасю Скоблэ Ірына Крэнь — даследчыца беларускага школьніцтва, якой сёлета не стала.

„Каб вы ведалі” — эпістальны раман Ларысы Геніюш. Раман праў-

дзівы, шчыры, глыбокі, суб'ектыўны і аб'ектыўны. Ён, нібы з'яўляецца працягам яе вядомай „Сповідзі”, але споведзі ў лістах да сваіх сяброў, знаёмых, родных.

Па пісьмах адчуваеш, як паэтка дасканала ведала гісторыю Беларусі, жыццё і дзейнасць знакамітых беларусаў. Па гэтых лістах можна напісаць падручнік па гісторыі Беларусі. Паэтка шкадуе і нават папракае сама сябе, што слаба ведае гісторыю Беларусі, хаця ведае на нівелі гісторыі ў яе на той час былі феноменальныя. У пісьме да Міколы Прашковіча Ларыса Геніюш у студзені 1964 года пісала: „Будзе Вам праца, дарагі мой сябра, пакуль перагледзіце раскіданую па сьвеце 40-тамовую Мэтрыку Вялікага Княства Літоўскага. Я калісьці напісала паэму аб Рагнедзе. Я задыхалася ад нястачы матэрыялу. Гэта было ў Празе. Пасля пачала пісаць аб Эўфрасіньні Полацкай, таксама не хапала матэрыялу. Я вымольвала начамі вобразы ў свае фантазіі. Адзін раз я з захапленнем слухала даўгую лекцыю аб нашай Зофцы Гальшанскай, чацьвёртай жонцы караля Ягайлы. Яшчэ мне давялося чуць з рукапісу аб хрысціянстве на нашых землях. Ягайла ж быў хрышчаны да таго, як жаніўся з Ядвігай і зусім ня быў горшы ад хваляных польскіх вальможаў. Напрыклад, я ведаю, што Ядвіга залажыла ў Празе Чэскай інтэрнат для беларускай моладзі, якая там студ'явала”.

Пісьмы Ларысы Геніюш вельмі падрабязныя, шчырыя і павучальныя. У многіх з іх паэтка дае парады, яны багатыя на крылатыя выслоўі, прыказкі, прымаўкі, прыгожыя, напышлівыя выразы, фразы. Вось некаторыя з іх: „Не дазваляйце болей забываць...”, „Плакаць — гэта абражаць памяць, а яна мусіць жыць...”, „Прыяцеляў шаную, але кнігаў не пазычаю...”, „Мацярынства — гэта незвычайная з'ява, гэта цуд!”, „Інтуіцыя мінулага, адчуваньне сучаснага і прадбачанне ці лягічнае прадчуццё будучых дзён, намаганьне іх сьветлага напрамку — вось вартасць паэта!”, „Кожны чалавек — як казка”, „Бог ня выдасць — сьвіньня ня зьесьць!”, „Паэзія —

гэта нейкая ласка і дапамога нябёс у выказанні і аб'яўленьні праўды і надзеяў, якія ўжо даў з сябе народ, ня ведаючы аб гэтым. Паэзія, па-мойму, гэта прыгажосць, сьмеласьць і праўда жыцця. Паэзія — гэта гуманнасьць!”.

У пісьмах Ларысы Антонаўна заўсёды прыгадвае свайго сына Юрку. Калі пісала са сталінскіх лагераў з Абезі, то хвалялася: як там Юрка, што з ім, дзе ён? Калі ўжо жыла ў Зэльве, то цікавілася яго жыццём на Беластоцчыне. Вельмі перажывала за тое, што сын любіў выпіць. А яна не любіла тых, хто часта заглядаў у чарку. У адным з лістоў да Міколы Прашковіча паэтка папярэджвае: „Я вельмі не хачу, каб Вы пілі хоць капельку гарэлкі!”

Праз эпістальную спадчыну Ларысы Геніюш праходзяць многія пісьменнікі, якіх паэтка любіла, ведала, з якімі сустракалася і перапісвалася. Яна добра разбіралася ў людзях, магла лёгка адрозніць, хто з іх таленавіты, а хто бездар. І Ларыса Геніюш не памылялася. Вось што прарочыла і казала яна, пра тады яшчэ маладых, Вольгу Іпатаву, Яўгенію Янішчыц, Алесю Разанава: „Разанаў многааб'яцаючы, будзем думаць, што вырасьце ў сілу, якая нам цяпер найболей патрэбная”, „Усе мы з захапленнем чыталі нашу маленькую, надзейную Янішчыц. Як добра, што яна далей вучыцца, але адначасова хацелася б, каб пабыла яшчэ сярод сваіх, каб больш увабрала ў сябе чараў, глыбіні, гутарак, духу і паху роднай зямлі. Яна — добры майстар і зможа ўсё гэта некалі ператварыць тонкай і сільнай жаночай рукою — у вялікае!”, „Была ў нас некалькі разоў маладзенькая Оля Іпатава. Нам яна вельмі спадабалася — невялікая, прыгожыя, разумная, сціпая. Уцякла пасля нялюдзкіх зьдзекаў ад мачыхі ў дзятлом, гдзе ня чула слова беларускага (у Горадні!), а мова матчына — за ёю, і так цяпер хораша піша...”

У пісьмах Ларысы Геніюш можна прачытаць добрыя словы і пра Васіля Быкава, Ніла Гілевіча, Янку Брыля, Максіма Танка. І надобныя словы пра тых жа Алесю Бажко, Якава Герцовіча, пра інтрыганку Паўліну Мядзёлку і пра іншых. Напісала аўтарка так, якімі яны былі на самой справе, напісала, каб мы ведалі. У пісьмах, якія склалі кнігу, хораша выяўлены ідэйна-палітычныя, эстэтычныя і творчыя погляды беларускіх, чэшскіх, рускіх, польскіх, нямецкіх, украінскіх дзеячоў літаратуры і мастацтва, культуры і палітыкі. Пісьмы Ларысы Геніюш патрабуюць сэнна грунтоўнага навуковага даследавання.

Пасланне нашчадкам-беларусам XXI стагоддзя мы атрымалі ад народнай паэткі Беларусі. Праўда, гэта даляка не ўся яе эпістальная спадчына. Але Ларыса Геніюш упэўнена вяртаецца на Беларусь не толькі вершамі, прозай, але і ліставаннем.

Сяргей Чыгрын

Калі на вуліцы зачалі мяне дзве немалядыя жанчыны і запрапанавалі дыскусію аб крызісе, які турбуе ўсіх людзей пад сонцам, я адказаў ім перакорліва, што ніякага крызісу не адчуваю, паколькі краіна разві-

ваецца, валавы даход расце, а вакол відаць будаваньня новых дамоў і фабрыкі. Жанчыны паглядзелі сабе глыбока ў вочы і без слова пакінулі мяне, нават не ўручыўшы брашурку, якую трымала напачатку адна з іх.

Гісторык Якаб Буркхардт у кнізе „Часы Канстанціна Вялікага” змясціў цікавыя заўвагі аб свядомасці язычнікаў, якія пражывалі ў Рымскай імперыі. Язычнікі абвінавачвалі растучае ў сілу хрысціянства ў тым, што яно — рэлігія патойбаковасці, панурыя, а язычнікі цешацца штодзённым, тленным жыццём. На жаль, разам са з'яўленнем хрысціянства даўнія багі пакінулі зямныя мясціны, значыць, на Зямлі запанавалі розныя нямасці, заразы, войны і г.д. „Людзям у Рымскай імперыі здавалася, — пісаў Буркхардт, — што рэкі становяцца пльывейшымі, горы ніжэйшымі; на моры не было ўжо відаць Этны з такой адлегласці як раней, аб Парнасе і Алімпе гаварылася тое ж самае. Больш зырка назіральнікі меркавалі нават, што ўвесь сусвет апынуўся ва ўпадку”.

Крызіс сваіх часоў апяваў раней грэчаскі філосаф Платон; паводле яго, залаты век ужо беспаваротна мінуў, а ў якасці лякарства на крызіс пастулаваў стварэнне моцнай, паліцэйскай дзяржавы, сэнна назваў бы ягоную ідэю таталітарызма. Платону бачыліся шчаслівыя часы ў адлеглай будучыні, ягоны запіс настальгіі належыць кругу утопіі мінулага. Сэнна таксама чуо галасы, якія хваляць беспаваротна мінулае эпоху рэальнага сацыялізму, дзе пад дастаткам было працы і ўсялякага добра, а людзі жылі ў цёплай, сардэчнай супольнасці.

Вылучаючы, вось, апрача утопіі мінулага, таксама утопіі сённяшняга і будучыні. Утопіі сённяшняга гэта пошукі быццам бы існуючых дзесьці райскіх закуткаў, астравоў шчаснасці. Вядома, была хвальба Кітая Мао Дэдуна ці Кубы Фідэля Кастра, а таксама цэнтра медытацыі Аурабінда ў Індыі. Далей прыцягвае ўвагу тлумаў міф замойнай Амерыкі.

Утопію будучыні, пабудову бездзяржаўнага камунізму, у дадатак хутка, бо ў выніку рэвалюцыі, аб'яў і марксізм, ды вось на нашых вачах здзіўляюцца, а можа ўсё здзіўляецца, правал гэтых надзей, таго спосабу на жыццё, быццё.

Тым не менш ў выкліканні крызісу ўсё абвінавачваецца Захад, еўрапейская цывілізацыя. Характарызуе яго маральная гніль, хаос свабоднага рынку, капіталістычная эксплуатацыя, а таксама ўпадак культуры, згуба чалавечнасці.

Такія абвінавачванні як жа ж моцна гучалі яшчэ ў XIX стагоддзі, у тэарэтычных працах Карла Маркса, але і ў роздумах нямецкіх рамантыкаў, славянафілаў і расійскіх еўразіятаў, а сэнна чутны ў колах ісламістаў. Тым часам Захад усё жыве і, здаецца, той ягоны ўпадак надта ж прыгожы.

На маю думку, са свядомасцю крызісу маю перш за ўсё дачыненне ў розуму інтэлігентай, асабліва інтэлігенцыі з гуманітарным ухілам, мастакоў і літаратараў. Хуткась змен, якія называюць глабалізацыяй, спіхвае інтэлігентай на абочыну.

Галасы з абочыны быту, асабліва галасы творцаў, няшчасных і бедных — а няшчасце бывае звычайна знакамітай крыніцай творчасці — усё гучыня, паколькі перадаюцца яны малаквата сродкамі сучаснага пераказу; і ўсё знаходзяць ахвотных іх слухаць ды пераймаць.

Ежы Плютовіч

Рэдка які афіцыйны сайт беларускай улады мае беларускамоўную версію — прыемна адзначыць, што выключэнні ўсё ж бываюць...

www.city.mogilev.by

Украінскі паэт Тарас Шаўчэнка, распавядаючы пра шырыню Дняпра ў Кіеве, калісьці пісаў: „Рэдкая птушка даляціць да яго сярэдзіны”. Распавядаючы пра афіцыйныя сайты дзяржаўнай беларускай улады, можна сказаць — рэдкі такі сайт мае беларускамоўную версію. Але, і гэта прыемна адзначыць, выключэнні ўсё ж такі бываюць. У гэтым можна ўпэўніцца наведаўшы афіцыйную вэб-старонку Магілёўскага гарадскога выканаўчага камітэта, якая месціцца па адрасе: <http://www.city.mogilev.by>. Калі цікаўны вандроўнік па Інтэрнэце набярэ гэты адрас, то адразу ён выйдзе на рускамоўную версію сайта. Нічога дзіўнага ў гэтым няма — у сучаснай Беларусі пры афіцыйным двухмоўі прыярытэтам карыстаецца выключна гэтая мова, тым больш калі казаць пра ўстановы дзяржаўнай улады. Але тое, што магілёўскія граданачальнікі палічылі мэтазгодным зрабіць беларускамоўную версію свайго віртуальнага твару, ужо можна аднесці да разраду амаль гераічных учынкаў. Ну, а каб выйсці на яе, трэба клікнуць на адпаведны надпіс у левым верхнім вугле выяўлення.

Тое, што адразу кідаецца ў вочы, гэта фотаздымак будынка, дзе месціцца гарадская ўлада. Шматпавярховае збудаванне калісьці належыла магілёўскаму абласному камітэту адышоўшай у гісторыю КПСС, а потым называлася „Домам юстыцыі”. Раней абласная і гарадская ўлады размяшчаліся ў адным вялікім Доме Саветаў, але ўжо некалькі гадоў яны „жывуць” паасобку, бо колькасць беларускіх чыноўнікаў мае сталую і трывалую тэндэнцыю павелічэння, чаго нельга сказаць аб звычайным беларускім людзе.

Але вернемся да сайта. Ягоняя колеры — белы, жоўты і сіні. Цэлая першая старонка падзеленая на дзве часткі — левую і правую, якія ў сваю чаргу падзяляюцца на некалькі рубрык. Пачнем з левага боку.

Пад фотаздымкам месціцца выйсці да рубрык, дзе распавядаецца выключна пра гарвыканкам, ягоняя дзеянні і гісторыю кіравання.

Найбольш цікавай для азнаямлення падаецца інфармацыя аб тым, што можна паглядзець у чатырох кінаатэтрах горада, даведацца аб надвор’і і курсах некаторых валют. У рубрыцы „Гарадскія галерэі” месціцца фотаздымкі архітэктурных каштоўнасцей Магілёва і выяўленні гістарычных падзей. Праўда, калі іх праглядаеш, тлумачэнні даюцца ўжо толькі па-руску.

Калі ж вярнуцца наверх да здымка гарвыканкама, то з правага боку месціцца насычаныя цікавай інфармацыяй рубрыкі, што тычацца непасрэдна сённяшняга жыцця Магілёва і яго гісторыі. Пэўна, найбольшы інтарэс выклічуць такія старонкі, як „Геральдыка”, „Гарады-пабрацімы”, „Дыяспары Магілёва”. Калі ж казаць пра рубрыку „Гісторыя горада”, то яна бачыцца вельмі няпоўнай і тэндэнцыйнай. Так, напрыклад, чытаючы пра гісторыю магілёўскай ратушы, ствараецца ўражанне, што яна была зруйнавана падчас апошняй вайны. Насамрэч гэта не так. Магілёўскую ратушу ўзрвалі саветскія ўлады ў 1957 годзе, змагаючыся з рэлігіяй.

Правы бок першай старонкі найбольш цікавы навінамі, якія месціцца пад адпаведным надпісам. Абнаўленні там адбываюцца даволі хутка, нават, на беларускай мове.

Уладзімір Лапцэвіч

Сталічны МТЗ РПА прайшоў бар’ер венгерскага „Феранцвараша”. Грозны будапешцкі клуб перажывае не лепшыя часы, але гістарычная слава — гэта таксама марка...

Беларусь, беларусы...

Кубкавая пара

Ажно дзве беларускія каманды здолелі прайсці першы кваліфікацыйны раунд Кубка УЕФА. На фоне няўдалых выступаў нашых клубаў у апошнія тры гады (суцэльныя „вылеты” ўжо на старце), гэта можна лічыць вартым дасягненнем. Сталічны МТЗ РПА змог прайсці бар’ер у выглядзе венгерскага „Феранцвараша”. Некалі грозны будапешцкі клуб перажывае зараз не лепшыя часы, але гістарычная слава — гэта таксама марка. Пацвярджэннем гэтаму і той факт, што пасля перамогі над „Феранцварашам” у гасцях (2:0, галы забілі Гамлет Мхітаран і Віталь Тарашчык), МТЗ еўрапейскай футбольнай асацыяцыі быў названы камандай тыдня. Дома падначаленыя Юрыя Пунтуса маглі таксама выйграць, але ўрэшце саступілі (1:2). Госці першымі дабіліся поспеху напрыканцы першага тайма, але адразу пасля антракту лепшы бамбардёр мінчукоў Ардём Канцавы трапным ударам галавой фактычна перакрэсліў агульныя шанцы супернікаў. Далей была вострая гульня, а на апошняй хвіліне госці здабылі маленькую маральную сатысфакцыю. Заўважым, што апошні матч у складзе беларускай каманды згуляў армянскі легіянер Гамлет Мхітаран.

Поспех барысаўскага БАТЭ, пасля пераможнай гульні ў Кутаісі, прагназаваўся з яшчэ большай пэўнасцю. У гасцях барысаўцы забілі з пенальці і самі перажылі аналагічнае выпрабаванне — галкіпер Аляксандр Федаровіч парыраваў стрэл грузінскага апанента. Кутаіскае „Тарпеда” знаходзіцца цяпер у стадыі глыбокага крызісу, шэраг гульцоў папросту не прыехала на адказны матч у Мінск. Заставалася толькі спаčuваць настаўніку гасцей — знакамітаму галкіперу 1980-х гадоў Атару Габелія. Першы тайм стаўся для кутаісцаў суцэльным

жахам — БАТЭ пяць разоў святкаваў поспех, яшчэ адзін гол не залічылі. Здавалася, што далей „пагром” працягнецца, але пасля перапынку гаспадары выявілі „вегетарыянскі” настрой і больш не забівалі. Заўважым, што 5:0 сама буйная перамога БАТЭ у еўракубках (раней барысаўцы выйгравалі 4:0 у тбіліскага „Дынама” у 2000 г. і ў нямецкага „Мюнхена-1860” у 2002 г.).

Наступныя супернікі беларусаў куды мацней. БАТЭ пад кіраваннем галоўнага трэнера Ігара Крывушэнкі чакае выпрабаванне самарскімі „Крыламі Саветаў”. Цікава, што ў складзе гэтага клуба расійскай прэм’ер-лігі выступаюць ажно трох нашых — гульцы нацыянальнай дружыны Беларусі Дзяніс Коўба і Віталь Булыга, а таксама малады Аляксей Скварнюк. МТЗ у другім раундзе спаткаецца з бронзавым прызёрам Чэхіі камандай „Цепліц”. Сіла чэшскага футбола агульнавядомая. Матчы пройдуць 11 і 25 жніўня.

Адбыліся матчы 1/16 Кубка Беларусі. На гэтай стадыі прадстаўнікі вышэйшай лігі прадэманстравалі сваю выразную перавагу. Але двух прадстаўнікоў мацнейшага дывізіёна ўсё ж былі змушаны зысці з дыстанцыі. Нечакана адзін з лідэраў чэмпіянату краіны магілёўскі „Дняпро” спатыкнуўся ў Нясвіжы — мінімальную перамогу там святкаваў мясцовы „Верас”. А светлагорскі „Хімік” выбіў з розыгрышу старэйшую па рангу „Дарыду” (2:0). У астатніх спаборках верх узялі госці — заўважым, што ўсе „старэйшыя” гулялі на чужых палях. Жараб’ёўка 1/8 фіналу ў поўнай ступені стала „сляпой”. Так на гэтай стадыі ў пары трапілі ці не мацнейшыя клубы („Нафтан” Наваполацк — „Дынама” Мінск, МТЗ — „Шахцёр” Салігорск). Усе паядынкі адбудуцца 21 верасня.

Уладзімір Хільмановіч

Асоба, што лучыць нацыю

6 жніўня ў Зэльве беларуская грамадскасць урачыста адзначыла 95-я ўгодкі з дня нараджэння выдатнай паэтки Ларысы Геніюш. Людзі з’ехаліся з розных куткоў Беларусі — Гродна, Свіслачы, Слоніма, Мастоў, Баранавічаў, Ліды, Мінска, Луны, Ракава, Гомеля, былі госці з Бела-стока і Шчэціна. Юбілей не змаглі сапсаваць ні моцны залеў — дождж ліў як з ядра цалоткі дзень, ні нават міліцыянты і людзі ў цывільным, што атачылі могількі. Гэтыя „людзі ў цывільным” пільнавалі кожны крок Ларысы Геніюш пры жыцці, цяпер яны баяцца, што беларускія патрыёты прыходзяць на яе магілу. Творы вялікай беларускай паэтки выкінутыя цяперашнім рэжымам са школьных падручнікаў, але постаць Ларысы Геніюш і надалей лучыць нацыю. Сведчаннем таго прыезд у Зэльву прадстаўнікоў розных беларускіх грамадскіх арганізацый і палітычных партый, якія ў іншых пытаннях часцяком не могуць паразумецца.

Распачалася праграма ўшанавання набажэнствам у зэльвенскай пра-

васлаўнай царкве. Айцец Аляксандр па-беларуску звярнуўся да прысутных, сярод якіх былі вернікі розных канфесій. Людзі трымалі свечкі і маліліся за Ларысу Геніюш, якая пры жыцці была дзейнай хрысціянкай і сапраўднай экуменісткай. Асноўная ўрачыстая праграма прайшла ля помніка, што быў усталяваны пад царквой два гады таму. Праўда, на помніку не стала мемарыяльнай шыльды — на яе ўсталяванне патрэбны дазвол, які пакуль не атрыманы. Веў рэй Пятро Краўчанка, які падрыхтаваў цікавы літаратурны сцэнарый. Выступоўцы — творцы, паэты і барды змянялі адзін аднаго — Уладзімір Някляеў, Зміцер Сідаровіч, Вольга Іпатава, Вальжына Цярэшчанка, Анатоль Варцінскі... Сярод іншых

прамоўнікаў меў слова і дарадца па эканамічных пытаннях чэшскай амбасады, які быў адмыслова запрошаны на ўрачыстасць (вядома, што Прага на многія гады дала прытулак сям’і Геніюшаў, а чэшскае гра-

еасаблівая прэзентацыя новай унікальнай кніжкі „Каб вы ведалі”. Яе ўкладальнік, паэт Міхась Скобла, рупліва сабраў пад адной вокладкай усю вядомую эпістальную спадчыну Ларысы Геніюш. Кніжка дазволіць яшчэ паўней асэнсаваць глыбіннасць светагляду паэтки, яе духоўнасць і чалавечнасць.

Пасля на мясцовых могільках, куды штогод па традыцыі прыязджаюць беларусы, была адслужана праваслаўная ліція, да помніка ўсклалі кветкі. Прысутныя спявалі рэлігійныя гімны. Нягледзячы на прэтэнзіі міліцыянтаў, былі ўзняты нацыянальныя сцягі. „Хай зашуміць хоць на магіле мне бел-чырвона-белы сцяг”, — напісала некалі паэтка... Завяршылася імпрэза выездам у лес, дзе мясцовыя арганізатары падрыхтавалі гасцям пачастунак. На прыродзе яшчэ шмат гадзін доўжыліся канцэрт бардаў і сяброўскія бяседы.

Уладзімір Хільмановіч

Помнік ля царквы

Фота УЛАДЗІМІРА ХІЛЬМАНОВІЧА

мадзянства паэтка захоўвала да канца жыцця, так і не прыняўшы саветскага). Проста на вуліцы (памяшкання для гэтага, зразумела, мясцовыя ўлады не далі) адбылася сво-

Турызм у Дубіцкай гміне *Бахматы*

Дубіцкая гміна мае сельскагаспадарчы характар і даволі добра развітую турысцкую базу. Займае яна плошчу амаль 150 квадратных кіламетраў, на якой у 17 вёсках праживае каля дзвюх тысяч жыхароў.

Караявід Дубіцкай гміны плоскі, не надта разнастайны. Многа тут лясоў, галоўным чынам маладой сасновай монакультуры на былых сельскагаспадарчых угоддзях. Найцікавейшай з'яўляецца крайняя паўднёва-усходняя паласа, якая ахоплівае фрагмент лясных нетраў Белавежскай пушчы з запаведнікам Старына, прасторамі лясных лугоў у даліне ракі Пэрэбэль і паселішчамі на палянах. Паўночная частка гміны бязлесная і ахоплівае сельскагаспадарчыя ўгоддзі. Крыху разнастайнасці ўносяць у краявід даліны невялікіх, найчасцей змеліяраваных паплавоў у поймах рэк Арлянкі, Орлі і Палічнай. На Арлянцы каля Дубіч-Царкоўных збудавана невялікае вадасховішча Бахматы з купальняй і пракатам воднага рыштунку. Турыстаў можа зацікавіць і прыродна-культурны краявід сельска-лясной мазаікі на акраінах Белавежскай пушчы з традыцыйнай драўлянай забудовай. Асабліва варта ўвагі вёска Стары Корнін з дзвюма царквамі (з 1773 і 1893 гг.), месцам культуры з крыніцай і старой забудовай. У гміне добрыя камунікацыі і разбудаваная начлежная база. Заганай можна палічыць недахоп турмаршрутаў і недастатковую гаспадарчую базу, асабліва з прапановамі мясцовай кулінарыі. Добрыя перспектывы на будучыню можа тут мець агра-, вела- і пешы турызм.

На тэрыторыі Дубіцкай гміны мае такія прыродныя запаведнікі як значны абшар ахоўваемага краявіду Белавежскай пушчы, запаведнік

Фота МІХАЛА МІНЦЭВІЧА

На вадзіме Бахматы

Чахі-Арлянскія, частка запаведніка Старына і некалькі экалагічных участкаў — у іх ліку даліна ракі Пэрэбэль, — ды трынаццаць помнікаў прыроды — буйных дрэў.

Да выдатнейшых культурных каштоўнасцей у гміне варта залічыць:

- прасторавыя планіроўкі вёсак з захаванымі цікавымі аб'ектамі драўлянага будаўніцтва, асабліва ў Старым Корніне, Дубічах-Царкоўных, Чахах-Арлянскіх, Грабаўцы і Войнаўцы;

- памесны комплекс у Ядроўцы;
- царква (1768 г.) і могілкі ў Вэрстоку;

- дзве драўляныя царквы ў Старым Корніне;

- царква ў Дубічах-Царкоўных (1946 г.) з прыцаркоўнымі могілкамі;

- драўляныя ветракі ў Карыцісках, Грабаўцы і Дубічах-Царкоўных.

Гміну перасякаюць два веласіпедныя маршруты: „зялены” на адрэзку Дубічы-Царкоўныя — Тапіла і „чырвоны” Збуч — Стары Корнін — Дубічы-Царкоўныя — Грабавец — Кляшчэлі, а таксама Белая Страж — Пяскі, а ў запаведніку Старына ёсць прыродна-лясная сцежка (2 км).

Начлежную базу Дубіцкай гміны складаюць: адпачынальны асяродак Бахматы (33 месцы), маладзёжная турбаза (25) і 94 начлежныя месцы ў 12 аграрна-агракультурных кватэрах у Дубічах, Тафілаўцах, Войнаўцы, Грабаўцы, Краскоўшчыне, Ягдніках, Вітаве, Вэрстоку і Елянцы. Над вадзімам Бахматы ёсць бівачная стаянка на 50 месц. Гаспадарства прапануе заезны дом у Дубічах.

Міхал Мінцэвіч

Сустрэліся ў Дабрывадзе

З Міхасём Куптэлем я даўно знаёмы. „Ніва” нас з'яднала. Праўда, у мінулым многа мы спрачаліся на тэму сучаснай рэчаіснасці і дэмакратыі, але, на маю думку, палеміка абодвум нам прыдалася. Зараз мы сталі сябрамі. Упершыню мы сустрэліся два гады таму ў Гайнаўцы (чытай „Сустрэча ў Гайнаўцы”, „Ніва” н-р 36 ад 7.09.2003 г.). Міхась прапанаваў арганізаваць сустрэчу карэспандэнтаў з наваколля Гайнаўкі і Бельска-Падляскага. Беларускі самаўрадавы форум абяцаў арганізацыйную дапамогу. Задума аказалася асечкай. У сустрэчы ўдзельнічалі адно мы з Куптэлем і двух Міхалаў: Андрасюк і Голуб. Незалежна ад таго нашы кантакты з Міхасём засталіся непарванымі. У мінулым годзе тэлефанаваў мне з Уз-

бярэжжа. Сёлета таксама патэлефанаваў, 20 ліпеня. Прапанаваў сустрэцца.

— Я ў Дабрываду прыехаў, — пачуў я ў трубцы. — Адпачываю ў аграрна-агракультурнай кватэры „Вінніца”.

Паехаў я затым у Дабрываду на ровары. Сустрэліся мы на вуліцы, паколькі мой калега падаваўся ў мясцовую краму на закупку. Гаспадар — мой добры знаёмы — Міхал Зіневіч рэкамендаваў прывесці ў цыньку, у альтанцы. Абмяняліся мы навінкамі. Я даведаўся, што калега па пярэньку выдаць кніжачку. Спонсараў шукаў. Канчаткова сам пахадайнічаў, каб кошты выдання паменшыць. І ўдалося. Рэкамендаваў мне пайсці ягоным следам. Я не адмаўляюся, ідэя спадабалася. Але з гэтым пачакаць трэба.

— Заўтра збіраюся на ровары ў Тапіла, — заявіў. — У Дабрывадзе затрымаюся каля нядзелькі, — працягваў прыяцель. Пасля наведаю Чаромху ды пагранічны пераход у Полаўцах.

Я растлумачыў яму, як найлепш дабрацца па задуманым маршруце. — Калі да мяне заедзеце, дык разам падарожнічаць будзем...

Вось які гэты Міхасёк з Махнатага. Цікавы чалавек, сапраўдны калега. Ад сваёй тоеснасці не адказваецца, хоць сярод палякаў пражывае. Сваю Малу Айтчыну, Гайнаўшчыну, не забывае. Турызмам займаецца, бо гэта карыснае для здароўя.

— Пасля мінулага годніх веласіпедных вандроўках не адчуваў закалоту сэрца, — кінуў на развітанне.

А гэта добрая прыкмета. Дык жадаю прыяцелю моцнага здароўя і сонечных дзён у час адпачынку.

Уладзімір Сідарук

Вадасховішча Бахматы — яно ў нас таямнічае і адзінае. Дае курорт і забаву ды добрую і пачэсную славу. Для гміны гэта нядрэжны даход — а сёння лічыцца кожны грош і злот. І таму Дубіцкая гміна трымаецца, бо вайт кемлівы і на справах знаецца. На Бахматах вельмі прыгожа, і кожны сюды прыйсці і прыехаць зможа. І ідуць-едуць са ўсіх старон; можа прыехаць і бедны, і прэзідэнт, і барон. Стаяць домкі летнія: прыгожыя, не вельмі бедныя. Можна ў іх жыць, харчавацца і з нашай старонкай больш азнамяцца. Можна купіць сваю дзялянку-ўчастак, абы толькі быў і трымаўся парадак. Можна на ёй будаваць свой домік, для чаго спатрэбіцца труд і ломік. Тут можна і лодкай пракацацца і з добрым плаваннем *запазнацца*. Можна загарачыць на пяску, а таксама падыхаць паветрам у бліжэйшым ляску. Курорт, як на дачы — спакойна, без бюракратыі і „справздачы”. Можна жыць як Адам з Евай, абы толькі не ўстаць нагой левай; каб толькі не сарваць забаронены плод. Але наш беларускі род не вельмі рвецца наперад і ўгару, бо знае сваё месца, час і пару.

Калісьці на Бахматах жылі Герасімякі, адзін род, і дружныя, як блізнікі. Быў тут вадзіма млын на Арлянцы, былі свае ўчасткі, парадак пры вернай дзялянцы. Малолі збожжа на хлеб і асыпку; адзін дзядзька памёр нават на ахрыпку. Немец выгнаў Герасімякоў у Дубічы і яны засталіся і майстэрствам і дабрамай праславіліся, і даўнавата дзялянку Бахматы перадалі пад гміну, каб не корпацца ў пяску і не мясіць гліну.

Чаму ўрочышча-вадасховішча называюць Бахматы? Магчыма на гэту *калэнію* многія ехалі ў сваты. Але, пэўна, *бахмат* — татарскае слова: конь магутны, ваяўнічы, бадзёры і славай „ахутаны”. Тут недалёка стаяла царква, што ў зямлю ўвайшла і там сваё месца знайшла. Яе звон можна пачуць з зямлі на Пятра і Паўла.

Мікалай ПАНФІЛЮК

Тайна солтыса

Калі адбываецца чарговая сесія Рады гміны Нараўка жыхарам Новага Ляўкова невядома.

Солтыс Новага Ляўкова не заносіць ліста з праграмай будучай сесіі Рады гміны на тамашнюю дошку аб'яў у цэнтры вёскі. Атрымлівае ён два экзэмпляры паведамлення пра парадак дня чарговай сесіі гміннага парламента: адзін для солтыса і другі — для вяскоўцаў. Дзе прападае другі лісток?

Жыхар Новага Ляўкова гаварыў пра гэта на сесіі Рады гміны Нараўка. Прысутны на ёй новаляўкоўскі солтыс на зроблены яму заклід адказаў, што вешае лісток на дзвярах злеўні малака. Жыхар правярэў — не было.

(мох)

Hiba
ТЫДНЕВЫ БЕЛАРУСКАУ У ПОЛІШЧЫ
PL ISSN 0546-1960
NR INDEKSU 366714
Nakład: 1 003 egz.
Выдавец: Праграма рады тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2,
ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 149.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl/>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl

Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego
Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.
Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Сакратар рэд.: Аляксандр Максімоў.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Ада Чачуга, Паўліна Шафран-Асташэвіч.

Канцлярыя: Галіна Рамашка.
Камп'ютэрны набор: Яўгенія Палюцкая, Марыя Федарук.
Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.
Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: 1. Termin wpłat na prenumeratę na IV kwartał 2005 r. upływa 5 września 2005 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe

na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
2. Cena prenumeraty na IV kwartał 2005 r. wynosi 26,00 zł.
3. Cena kwartalnej prenumeraty z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 120,00; pocztą lotniczą Europa — 133,00; Ameryka Płn., Płd., Środk., Afryka, Azja, Australia — 147,00. Wpłaty przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekaó S.A., IV O/Warszawa, Nr 6812401053111100000430494.

4. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,50 zł, a kwartalnie — 45,50 zł; z wysyłką za granicę pocztą zwykłą — 4,70 (kwartalnie — 61,10), pocztą priorytetową: Europa — 5,90 (76,70), Ameryka Płn., Afryka — 6,60 (85,80), Ameryka Płd., Środk., Azja — 7,40 (96,20), Australia — 9,60 (124,80). Wpłaty przyjmuje Rada Programowa Tygodnika „Niva”, Białystok, ul. Zamenhofska 27, nr konta BPH PBK SA Oddział w Białymstoku 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

